

Omställningen till distansundervisning som följd av coronapandemin

En sammanställning av lärosätenas
och studentkårernas egna
kartläggningar och analyser



Omställningen till distansundervisning som följd av coronapandemin. En sammanställning av lärosätenas och studentkårernas egna kartläggningar och analyser
Rapport 2021:5

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2021

Författare: Kristina Tegler Jerselius

Diarienummer: 51-00435-20

Universitetskanslersämbetet • Hammarbybacken 31 • Box 6024, 121 06 Johanneshov
tfn 08-563 085 00 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	6
Material och avgränsningar	6
Syfte.....	9
Frågor	10
Disposition.....	10
Omställningen till distansundervisning – studenternas upplevelser.....	12
Studenterna är överlag positiva till omställningen	12
Studenternas tekniska förutsättningar att delta i undervisningen varierar	14
Stöd och information från lärare är viktig för hur omställningen upplevts	15
Skillnader mellan olika studentgrupper i hur omställningen har upplevts	15
Bristande motivation, koncentrationssvårigheter och ofrivillig ensamhet upplevs vara problem	17
En del studenter uppskattar ökad flexibilitet och större självständighet	19
Omställningen till distansundervisning – lärarnas upplevelser.....	20
Samarbete och lösningsfokus bland lärarna	20
Olika undervisningsformer fungerar olika bra digitalt	21
Tekniska utmaningar att genomföra undervisningen.....	23
Högre studentnärvaro men minskat engagemang	24
Information och kommunikation med studenter har varit en utmaning	24
Nytänkande och pedagogiskt utvecklingsarbete i pandemins spår	25
Digitala examinationer.....	27
Att examinera digitalt är en utmaning	27
Misstankar om fusk och ett ökat antal disciplinärenden	28
Tidspress och tekniska krav	28
Nya examinationsformer med fokus på studenternas förmåga att resonera och analysera.....	29
Konstnärlig utbildning.....	31
Praktiska utbildningsmoment är en utmaning att genomföra på distans	31
En splittrad bild av studenternas upplevelser	31
Verksamhetsförlagd utbildning och praktiska utbildningsmoment inom vårdutbildning	34
Den verksamhetsförlagda utbildningen är viktig inom vårdutbildning.....	34
Både studenter och lärare uppger att mycket trots allt har fungerat.....	34
Anpassningar av praktiska utbildningsmoment och VFU medför svårigheter	36

En ojämn belastning i vården innebär utmaningar	38
Splittrat fokus för studenter som arbetar inom vården.....	39
Forskarutbildningen under pandemin.....	40
Doktoranderna har påverkats i olika utsträckning	40
Möjligheter att samla in material har försvårats.....	41
Avsaknad av en forskningsmiljö upplevs som ett hinder	41
Många har haft svårt att arbeta i hemmiljön	42
Oro och stress bland utländska doktorander.....	43
Men digitaliseringen öppnar också nya möjligheter.....	43
Avslutande reflektioner utifrån lärosätenas och studentkårernas egna kartläggningar och analyser	46

Sammanfattning

Den 15 mars 2020 utfärdade Folkhälsomyndigheten rekommendationer om att undervisning på högskolenivå skulle genomföras på distans till följd av den nya pandemin orsakad av viruset covid-19. Samtliga högskolor och universitet hörsammade Folkhälsomyndighetens råd. Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har getts i uppdrag av regeringen att följa upp effekterna av övergången till distansundervisning. Denna rapport är en del i uppdraget och bygger på de enkätuppföljningar som lärosäten och studentkårer genomfört med fokus på omställningen till distansundervisning.

Nedan följer en sammanfattning av några av de viktigaste resultaten som enkätundersökningarna pekar på:

- De flesta studenter är nöjda med övergången till distansundervisning och har haft tekniska förutsättningar att delta. Men interaktionen mellan studenter samt mellan studenter och lärare har försvårats av distansundervisningen, vilket har påverkat många studenters lärande negativt.
- Föreläsningar och seminarier upplevs av studenterna ha fungerat väl att genomföra digitalt. Däremot har praktiska och färdighetstränande undervisningsmoment blivit lidande.
- En del studenter ser fördelar med distansundervisningen som ger dem en ökad flexibilitet och frihet att själva lägga upp studierna, medan andra har känt oro, stress och bristande studiemotivation.
- En majoritet av lärarna uppger att de är nöjda med hur omställningen till distansundervisning har fungerat, och framhåller särskilt att undervisning i små grupper har fungerat väl. Men flera framhåller att den snabba omställningen har inneburit en ökad arbetsbörda och stress.
- Digitala examinationer har inneburit utmaningar särskilt inom utbildningar där salstentamen varit den vanligaste examinationsformen. Många lärare efterfrågar stöd i arbetet att utveckla nya digitala examinationsformer.
- Mycket av den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) inom vården har gått att genomföra. Men den ojämna belastningen i vården, där vissa delar varit under högt tryck medan andra delar har haft ett lägre antal patienter än normalt, har försämrat studenternas möjlighet till färdighetsträning.

Inledning

Den 15 mars 2020 utfärdade Folkhälsomyndigheten rekommendationer om att undervisning på gymnasienivå och högskolenivå skulle genomföras på distans till följd av den nya pandemin orsakad av viruset covid-19. Samtliga högskolor och universitet hörsammade Folkhälsomyndighetens råd och övergick under mars månad till att bedriva distansundervisning. Omställningen till distansundervisning har skett snabbt och med en brant inlärningskurva för såväl lärare som studenter avseende nya sätt att genomföra undervisning och examination med hjälp av digitala hjälpmedel. Folkhälsomyndighetens rekommendationer för distansundervisning har varierat över tid och under hösten 2020 blandades vid de flesta lärosäten distansundervisning med campusundervisning.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) gavs, genom en ändring av regleringsbrevet den 2 juli 2020, i uppdrag att följa upp konsekvenserna för högskolans verksamhet med anledning av beslut och insatser som vidtagits med anledning av det nya coronaviruset. Uppföljningen ska enligt uppdraget inkludera effekterna av övergången till distansundervisning och ta hänsyn till bland annat frågor om kvalitet och rättssäkerhet. Regeringen anger också att uppdraget ska genomföras i samråd med universitet och högskolor.

Material och avgränsningar

Majoriteten av de svenska lärosätena genomförde under våren 2020 egna enkätundersökningar i syfte att följa upp hur pandemin och övergången till distansundervisning och distansarbete har påverkat såväl arbetsmiljö och hälsa som kvaliteten i verksamheten. Frågorna har riktats till olika personalgrupper (lärare, forskare, administrativ personal och chefer) och till studenter (på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå). Några lärosäten gjorde också nya enkätundersökningar under hösten 2020 i syfte att följa upp pandemins konsekvenser på längre sikt när den akuta omställningsfasen var över.

Utöver dessa enkätstudier har flera studentkårer och doktorandföreningar skickat enkätfrågor till sina medlemmar och genomfört andra kartläggningar, för att få en uppfattning om hur pandemin har påverkat upplevd hälsa, studiemotivation och utbildningskvalitet. Denna rapport är en sammanställning av resultaten av dessa undersökningar.

I november 2020 skickade UKÄ en förfrågan till samtliga lärosäten, adresserad till de särskilda kontaktpersoner för uppdraget som lärosätena själva utsett. Av förfrågan framgick att UKÄ önskade ta del av de

undersökningar som lärosätena själva genomfört i syfte att följa upp pandemins konsekvenser för verksamheten. Underlaget skulle lämnas in senast den 25 november 2020. Majoriteten av lärosätena hörsammade förfrågan och valde att dela med sig av resultaten av de undersökningar de genomfört. Utöver att lämna in resultaten från de egna undersökningarna har några lärosäten också lämnat in resultat av undersökningar som genomförts av den lokala studentkåren eller motsvarande studentsammanslutning vid lärosätet.

Några lärosäten har skickat in underlag efter det utsatta slutdatumet. Eftersom underlaget bygger på informationsinsamling som har skett under våren 2020 och hösten 2020, har också detta inkluderats i sammanställningen. Rapporten gör inga anspråk på att vara fullständig, utan bygger på det material som lärosäten själva, som svar på UKÄ:s förfrågan, valt att skicka in till UKÄ. Av tabellerna nedan framgår vilket underlag som legat till grund för sammanställningen. De enkäter som enbart har berört arbetsmiljöfrågor för anställd personal har inte inkluderats i sammanställningen.¹

Tabell 1. Lista över lärosäten som ingår i sammanställningen och information om underlag för de inskickade uppgifterna.

Lärosäte	Studentenkät	Lärarenkät	Annan form av uppföljning
Enskilda Högskolan Stockholm	VT 2020	VT 2020	
Försvarshögskolan	VT 2020		
Gymnastik- och idrottshögskolan			Ja
Göteborgs universitet	VT 2020	VT 2020	
Högskolan i Borås	VT 2020		
Högskolan i Skövde	VT 2020		
Stiftelsen Högskolan i Jönköping	VT 2020	HT 2020	
Karolinska institutet	VT 2020	VT 2020	
Konstfack	VT 2020		
Kungl. Konsthögskolan	VT 2020	HT 2020	
Kungl. Tekniska högskolan	VT 2020	VT 2020	
Linköpings universitet	Ja		Ja
Lunds universitet			Ja
Malmö universitet	VT 2020	VT 2020	
Mälardalens högskola	VT 2020	VT 2020	
Röda Korsets högskola	VT 2020	VT 2020	

¹ För information om personalens arbetsmiljö under pandemin, se sammanställning på UKÄ:s webbplats: *Sammanställning av lärosätens undersökningar av personalens arbetsmiljö under pandemin.*

Stockholms konstnärliga högskola	VT 2020	VT 2020	
Stockholms universitet	VT 2020, HT 2020		
Sveriges lantbruksuniversitet		VT 2020	
Södertörns högskola	VT 2020	VT 2020	
Uppsala universitet	VT 2020	VT 2020	Ja
Örebro universitet	VT 2020	VT 2020	
Region Stockholm (och Karolinska institutet, Röda Korsets högskola, Ersta Sköndal Bräcke högskola)*	VT 2020	VT 2020	

* Enkätstudien från Region Stockholm har genomförts i samarbete med tre lärosäten och är en uppföljning av den verksamhetsförlagda utbildningen i vården.

Tabell 2. Lista över studentkårer och doktorandföreningar som ingår i sammanställningen samt information om vad de inskickade uppgifterna bygger på.

Studentkår/doktorandförening	Enkät VT 2020	Enkät HT 2020	Annan form av uppföljning
Göteborgs universitets humanistiska doktorandråd		Ja	
Göteborgs universitets studentkårer	Ja	Ja	Ja
Linköpings universitet, doktorandnätverk	Ja		
Studentkåren Enskilda Högskolan Stockholm		Ja	
Studentkåren vid Kungl. Tekniska högskolan		Ja	
Sveriges förenade studentkårer			Ja
Sveriges förenade studentkårers doktorandkommitté			Ja
Södertörns högskolas studentkår	Ja		
Tekniska högskolans studentkår		Ja	

En generell utmaning för de enkätundersökningar som rapporten bygger på är svarsfrekvensen, som i många fall har varit låg. Det gäller i synnerhet de enkäter som skickats till studenter. Det går inte att säkert avgöra vad som orsakat bortfallet. En del av bortfallet kan troligtvis bero på tidsbrist, en allmän enkättrötthet och på att en del av enkätfrågorna inte har upplevts vara angelägna. Det är också möjligt att en del av frågorna kring hälsa kan ha upplevts som känsliga, vilket kan ha påverkat studenternas benägenhet att besvara dem. Svarsfrekvensen liksom undersökningsperioden för respektive enkätstudie framgår av fotnoterna i de fall dessa uppgifter funnits med i det inlämnade materialet.

Huruvida upplevelserna bland de studenter som har besvarat enkäterna motsvarar upplevelserna i studentpopulationen som helhet går inte att veta. Det är möjligt att studenternas nöjdhet/missnöjdhet påverkat deras benägenhet att besvara enkätfrågorna, vilket i så fall får konsekvenser för resultaten. Det är också rimligt att anta att det finns variationer i hur övergången till distansundervisning har upplevts och att en del av dessa variationer går att koppla till olika grupper av studenter utifrån variabler som ålder, kön, studievana, ämnestillhörighet etc. I några fall har lärosätena själva fört sådana resonemang i sina analyser av enkätsvaren. Dessa resonemang har, när det har varit relevant, lyfts in i sammanställningen.

Ytterligare en utmaning när det gäller att dra övergripande slutsatser utifrån materialet är enkäternas utformning och tidpunkt för enkätundersökningarnas genomförande. Enkäterna har skickats ut vid olika tidpunkter, frågorna har formulerats på olika sätt och ställts i olika sammanhang, vilket gör att svaren inte på ett enkelt sätt kan jämföras. De slutsatser som kan dras av materialet är därför med nödvändighet tentativa och kan inte göra anspråk på att vara representativa i statistisk bemärkelse.

Trots reservationerna är flera av de upplevelser av utmaningar och möjligheter som framhålls gemensamma i materialet. Flera lärosäten har gett både studenter och lärare möjlighet att utveckla sina svar i fritext. Fritextsvaren visar, trots de olika kontexter de samlats in i, på återkommande mönster i hur övergången har upplevts av olika grupper. Den variation som det inlämnade materialet ger uttryck för har gjort det möjligt för UKÄ att teckna en bred och nyanserad bild av hur övergången till distansundervisning har uppfattats av olika grupper vid lärosätena.

Syfte

Syftet med rapporten är att, utifrån de undersökningar som lärosäten och studentkårer själva genomfört, ge en nationell bild av hur övergången till distansundervisning har upplevts av studenter och lärare. Fokus i rapporten ligger på frågor som rör utbildningskvalitet, även om andra frågor också behandlas i materialet.

Begreppet utbildningskvalitet kan förstås på flera olika sätt: kopplad till pedagogisk färdighet hos lärare, till utbildningens vetenskapliga förankring eller till studenternas möjlighet att uppnå de nationella examensmålen för att nämna några exempel. Det är rimligt att anta att de individer som besvarat enkäterna som sammanställningen bygger på har lagt in olika betydelse i begreppet när de besvarat enkätfrågorna. Eftersom syftet med sammanställningen inte är att avgöra hur utbildningarnas kvalitet i sig har påverkats (eller inte) av övergången till distansundervisning, utan att fånga in subjektiva upplevelser av

utbildningskvalitet hos olika grupper vid lärosätet, spelar detta en underordnad roll.

Frågor

Följande frågor har ställts till materialet:

- Hur har övergången till distansundervisning upplevts av de studenter som ingår i undersökningen? Finns det variationer mellan olika studentgrupper?
- Hur har övergången till distansundervisning upplevts av de lärare som ingår i undersökningen?
- Vilka delar av undervisningen och examinationen uppges ha fungerat väl att genomföra digitalt?
- Vilka utmaningar har identifierats i materialet?
- Var finns kunskapsluckor och behov av fördjupade undersökningar?

Disposition

Rapporten inleds med en redogörelse för hur övergången till distansundervisning har upplevts av de studenter som besvarat enkäterna som sammanställningen bygger på. Därefter följer en redogörelse för hur övergången upplevts av undervisande lärare med fokus på vilka möjligheter och utmaningar som identifierats i det insamlade materialet. Ett separat kapitel behandlar den digitala examinationen och de möjligheter och hinder som lärosätena själva framhåller vad gäller att kunna pröva studenternas måluppfyllelse på ett rättssäkert och ändamålsenligt sätt.

Därefter följer tre tematiska kapitel: ett kapitel om konstnärlig utbildning, ett kapitel om verksamhetsförlagd utbildning inom vården och ett kapitel om hur forskarutbildningen påverkats av pandemin. Fokus i de kapitel som handlar om konstnärlig utbildning och verksamhetsförlagd utbildning inom vårdutbildningar är de praktiska och färdighetstränande undervisningsmoment som inte på ett enkelt sätt går att genomföra digitalt. Det material som är inskickat från de konstnärliga högskolorna har samlats här trots att en del av utmaningarna är gemensamma med utbildning som vilar på vetenskaplig grund. Den verksamhetsförlagda utbildningen inom vården har också fått ett eget kapitel, eftersom studenter inom vårdutbildningar påverkats mer än andra studentgrupper av pandemin. Vidare har den mycket varierade situationen för de studenter som bedriver studier på forskarnivå behandlats i ett separat kapitel.

Rapporten avslutas med några övergripande reflektioner utifrån det insamlade materialet.

Omställningen till distansundervisning – studenternas upplevelser

Sammanställningen visar på följande övergripande resultat vad gäller studenters upplevelser av övergången till distansundervisning:

- De flesta studenter är nöjda med övergången till distansundervisning och har haft tekniska förutsättningar att delta. Men interaktionen mellan studenter samt mellan studenter och lärare har försvårats av distansundervisningen, vilket har påverkat många studenters lärande negativt.
- Föreläsningar och seminarier upplevs av studenterna ha fungerat väl att genomföra digitalt. Däremot har praktiska och färdighetstränande undervisningsmoment blivit lidande.
- Tillgången till tydlig information om såväl förändringar i undervisningsupplägg som riktlinjer för att minska smittspridning på campus har varit viktig, men upplevts olika.
- En del studenter ser fördelar med distansundervisningen som ger dem en ökad flexibilitet och frihet att själva lägga upp studierna, medan andra har känt oro, stress och bristande studiemotivation.

Studenterna är överlag positiva till omställningen

De flesta lärosäten har under våren 2020 genomfört enkätundersökningar i syfte att undersöka hur studenter har uppfattat omställningen till distansundervisning och hur de anser att den ändrade undervisningsformen har påverkat utbildningarnas kvalitet. Genomgången av dessa enkätundersökningar ger en överlag positiv bild av övergången till distansundervisning. Majoriteten av de svarande studenterna vid exempelvis Mälardalens högskola och Högskolan i Borås har upplevt att omställningen till distansundervisning har fungerat väl.² En undersökning vid Örebro universitet bekräftar bilden och visar att en majoritet av studenterna upplevt omställningen, i helhet, som

² Se exempelvis Mälardalens högskola, *Studenters och lärares upplevelse av omställningen till distans*. Undersökningsperiod 24–28 april 2020. Svarsfrekvens bland studenter 2 procent och bland lärare 17 procent. Se även Högskolan i Borås, *Resultat, studentenkat om studier under gul nivå/distansundervisning*. Undersökningsperiod 29 maj–8 juni 2020. Svarsfrekvens 8 procent.

positiv.³ Majoriteten av de svarande studenterna i en enkätundersökning vid Kungl. Tekniska högskolan uppger att de har uppfattat att lärosätet lyckats väl med omställningen.⁴

En enkätundersökning vid Uppsala universitet visar att en majoritet av studenterna uppger sig vara nöjda med hur distansundervisningen har fungerat. De digitala verktygen uppges ha fungerat och drygt 70 procent uppger att de i hög eller mycket hög grad tagit eget ansvar för sitt lärande under omställningen till digital distansundervisning.⁵ I en undersökning vid Malmö universitet uttrycker flera studenter förståelse för de utmaningar som lärarna har ställts inför och menar att lärosätet har hanterat situationen på ett rimligt och bra sätt utifrån förutsättningarna.⁶

En undersökning genomförd av Röda Korsets högskola visar att majoriteten av de svarande studenterna anser att omställningen till distansundervisning har fungerat i ganska hög, hög eller mycket hög grad. Fritextsvaren ger uttryck för förståelse för den uppkomna situationen och lyfter fram lärarnas engagemang. Den digitala undervisningen och examinationen uppges överlag ha fungerat väl.⁷ En undersökning vid Karolinska institutet visar på liknande resultat.⁸

Vad gäller olika former av distansundervisning uppger mer än hälften av studenterna vid samhällsvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet att de har varit nöjda med föreläsningar, seminarier, handledning och examinationer. Majoriteten uppger också att det har fungerat bra att direktsända föreläsningar med hjälp av digitala verktyg, att lärarna hanterat tekniken väl och att instruktioner inför såväl föreläsningar som seminarier varit tillräckliga. Även inspelade föreläsningar uppges ha fungerat väl. Dock efterfrågar flera studenter en tydligare struktur i undervisningen, och det förekommer förslag från studenterna på hur den digitala studiemiljön skulle kunna utvecklas i syfte att underlätta studenternas lärande.⁹

³ Örebro universitet, *Temperaturmätare, studenternas studiesituation relaterad till Covid-19-pandemin, enkätundersökning vid Örebro universitet VT 2020*. Dnr. ORU 0321/2020.

⁴ Kungl. Tekniska högskolan, *Evaluation of the digital transformation of education at KTH during the spring semester of 2020 due to Covid-19*.

⁵ Uppsala universitet, *Omställning till digital distansundervisning – studentenkät 2020 (campusutbildning exkl. distansutbildning)*.

⁶ Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659.

⁷ Röda Korsets högskola, *Uppföljning och utvärdering av omställningen till digital utbildningsverksamhet vid Röda Korsets Högskola under Covid-19 pandemin*, Dnr 52/2020.

⁸ Karolinska institutet, *Omställning till digital undervisning och examination. Uppföljning av studenters, kursansvariga lärares och examinatorers upplevelser våren 2020*. Dnr. 1-465/2020.

⁹ Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, *Studenters upplevelse av distansundervisning med anledning av Covid-19*. Se även Mälardalens högskola, *Studenters och lärares upplevelse av omställningen till distans för liknande resonemang*.

Studenternas tekniska förutsättningar att delta i undervisningen varierar

En förutsättning för studenter att kunna delta i distansundervisning är att de har fungerande teknisk utrustning och internetuppkoppling, företrädesvis i hemmet, eftersom många campus har varit nedstängda eller haft begränsade öppettider. Lärosätena har i sina enkätundersökningar ställt frågor kring detta. Överlag visar resultaten från dessa undersökningar på att majoriteten av studenterna har haft tillräckliga tekniska förutsättningar för att kunna delta i distansundervisningen.¹⁰

Frågor har också ställts om hur studenterna uppfattar att de digitala verktyg som använts i undervisningen har fungerat. En enkätundersökning från Uppsala universitet visar att två tredjedelar av de svarande studenterna upplever att dessa har fungerat tillfredsställande i hög eller mycket hög grad. Av enkätsvaren framgår även att många studenter har relativt högt ställda förväntningar på lärarnas digitala och tekniska kompetens.¹¹ Också en enkätundersökning vid samhällsvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet visar att de praktiska och tekniska förutsättningarna för att kunna delta i undervisning på distans har fungerat väl för de flesta studenter.¹²

Men tillräcklig internetuppkoppling har också varit en utmaning för en del studenter. Några lärosäten har haft sina bibliotek öppna för att kunna erbjuda studieplatser åt studenter som saknat tekniska förutsättningar att delta i undervisningen i hemmiljön, vilket uppskattats av studenter som haft svårt att finna studiero och motivation i hemmiljön.¹³ De begränsade öppettiderna på lärosätets bibliotek har dock i vissa fall inneburit svårigheter.¹⁴

¹⁰ Högskolan i Borås, *Resultat, studentenkät om studier under gul nivå/distansundervisning*. Undersökningsperiod 29 maj–8 juni 2020. Svarefrekvens 8 procent.

¹¹ Uppsala universitet, *Omställning till digital distansundervisning, studentenkät 2020. Analys av öppna svar (campusstudenter)*. Undersökningsperiod maj 2020. Svarefrekvens 28 procent.

¹² Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, *Studenters upplevelse av distansundervisning med anledning av Covid-19*. Undersökningsperiod 20 maj–7 juni 2020. Svarefrekvens 23 procent. Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659.

¹³ Se exempelvis Tekniska högskolans studentkår, *Sammanställning enkät 'KTH and Covid-19, autumn 2020'*. September 2020.

¹⁴ Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, *Studenters upplevelse av distansundervisning med anledning av Covid-19*. Undersökningsperiod 20 maj–7 juni 2020. Svarefrekvens 23 procent. Se även Uppsala universitet, *Omställningen till digital distansundervisning. Enkät till undervisande personal 2020. Analys av öppna svar*. Undersökningsperiod maj 2020. Svarefrekvens 28 procent. Se även Sveriges förenade studentkårer, *Högskolan kommer inte att vara sig lik – Coronapandemins inverkan på högre utbildning under 2020 och framöver*, december 2020, Dnr. 011-17/2021. Undersökningsperiod december 2020. Svarefrekvens 40 procent av landets kårer.

Stöd och information från lärare är viktig för hur omställningen upplevts

Enkätundersökningarna visar att en viktig faktor för hur studenterna har upplevt övergången till distansundervisning har varit tillgången till relevant information. Här skiljer sig studenternas upplevelser åt. Även om många studenter uttrycker nöjdhet med hur lärosätet har informerat om förändringar av undervisningens upplägg och hur deras kunskaper ska examineras, finns det också studenter som är missnöjda med att informationen de fått har varit ostrukturerad eller bristfällig.¹⁵ Flera studenter efterfrågar större framförhållning i planeringen av undervisningen och tydligare struktur i genomförandet av undervisningen. Otydlighet och snabba förändringar uppges ha gett upphov till stress och oro, vilket påverkat studierna negativt.¹⁶

Brister i kommunikation och information har bidragit till osäkerhet hos studenterna. Många studenter efterfrågar en tydligare struktur och framförhållning avseende såväl kursupplägg som genomförande av undervisningsmoment via webben. Särskilt de undervisningsmoment som ställt krav på studenternas deltagande, som seminarier och gruppdiskussioner, har inneburit utmaningar i det digitala formatet.¹⁷

Omställningen till distansundervisning har ökat behovet av tydlig information och god framförhållning. Samtidigt har detta varit en utmaning för många lärosäten. Av enkätundersökningarna framgår att studenterna omväxlande upplever att det har kommit för mycket information, motstridig information eller ingen information alls. Flera uppger också att informationen har varit svår att hitta i de digitala verktyg som använts av lärosätena.¹⁸

Skillnader mellan olika studentgrupper i hur omställningen har upplevts

Det genomgångna underlaget visar att det finns en stor individuell variation i hur studenterna har upplevt omställningen till distansundervisning. Det som somliga ser som fördelar med det digitala undervisningsformatet har av andra upplevts som nackdelar. En del av

¹⁵ Uppsala universitet, *Omställning till digital distansundervisning, studentenkät 2020. Analys av öppna svar (campusstudenter)*. Undersökningsperiod maj 2020. Svarsfrekvens 28 procent. Se även Södertörns högskolas studentkår, *Sammanställning av enkät om distansstudier med anledning av Covid-19*. Undersökningsperiod april 2020. Svarsfrekvens 20 procent.

¹⁶ Se exempelvis Örebro universitet, *Temperaturmätare, studenternas studiesituation relaterad till Covid-19-pandemin, enkätundersökning vid Örebro universitet VT 2020*. Dnr. ORU 03217/2020.

¹⁷ Se exempelvis Röda Korsets högskola, *Uppföljning och utvärdering av omställningen till digital utbildningsverksamhet vid Röda Korsets Högskola under Covid-19 pandemin*, Dnr 52/2020. Se även Sveriges förenade studentkårer, *Högskolan kommer inte att vara sig lik – Coronapandemins inverkan på högre utbildning under 2020 och framöver*, december 2020, Dnr. 011-17/2021. Undersökningsperiod december 2020. Svarsfrekvens 40 procent av landets kårer.

¹⁸ Högskolan i Skövde, *Enkät studiemiljö vid distansstudier*. Undersökningsperiod 6–19 maj 2020. Svarsfrekvens 24 procent. Se även Tekniska högskolans studentkår, *Sammanställning enkät 'KTH and Covid-19, autumn 2020'*. September 2020.

dessa skillnader kan kopplas till olika studentgrupper, och resultaten från undersökningen vid Göteborgs universitet tyder på att internationella studenter, studenter med små barn hemma samt studenter med lässvårigheter eller koncentrationssvårigheter har haft svårare att ställa om till distansundervisning.¹⁹ Även undersökningar från andra lärosäten lyfter fram att distansundervisningen inte passar alla, och sårbarheten bland studenter med funktionsnedsättning poängteras.²⁰

Också studentkårerna har följt upp hur stödet för studenter med funktionsnedsättning har fungerat under pandemin. En enkätundersökning genomförd av studentkåren vid Kungl. Tekniska högskolan visar att studenternas upplevelser av det extra stödet skiljer sig åt, men kontakten med stödfunktioner vid lärosätet upplevs överlag ha fungerat väl. Några studenter uppger att behovet av stöd minskat när undervisningen skett på distans. Det finns dock även exempel på det motsatta. Några studenter upplever att undervisningen har blivit svårare, att föreläsningarna håller ett högre tempo och att det blivit svårare att ställa förtydligande frågor till läraren.²¹

Det är värt att nämna att pandemin också har inneburit lättnader för studentgrupper som tidigare haft svårt att klara studierna på grund av hög sjukfrånvaro. Det finns exempel på studenter som upplever att distansundervisningen har haft en positiv effekt eftersom den inneburit att de, trots symptom som tidigare förhindrat dem från att ta sig till lärosätet, nu kunnat delta i undervisningen bland annat med hjälp av förinspelade föreläsningar.²²

Resultaten från Göteborgs universitet visar också att distansundervisningen upplevts olika beroende på studenternas ålder. Äldre studenter (över 40 år) förefaller ha haft lättare att klara omställningen än yngre studenter.²³ Det är möjligt att en del av skillnaderna i hur omställningen har upplevts också kan kopplas till kön. Sådana resonemang saknas dock överlag i det insamlade materialet.

Även om få lärosäten har analyserat enkätsvaren från studenterna utifrån studenternas tidigare studieresultat är det tydligt att många lärare oroar sig för hur distansundervisningen ska påverka svagare studenter. Det digitala formatet gör det svårare för lärare att läsa av om studenterna hänger med i undervisningen, vilket kan missgynna svaga och passiva

¹⁹ Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, *Studenters upplevelse av distansundervisning med anledning av Covid-19*.

²⁰ Röda Korsets högskola, *Uppföljning och utvärdering av omställningen till digital utbildningsverksamhet vid Röda Korsets Högskola under Covid-19 pandemin*, Dnr 52/2020.

²¹ Tekniska högskolans studentkår, *Sammanställning enkät 'KTH and Covid-19, autumn 2020'*. September 2020. Se även Sveriges förenade studentkårer, *Högskolan kommer inte att vara sig lik – Coronapandemins inverkan på högre utbildning under 2020 och framöver*, december 2020, Dnr. 011-17/2021. Undersökningsperiod december 2020. Svarsfrekvens 40 procent av landets kårer.

²² Karolinska institutet, *Omställning till digital undervisning och examination. Uppföljning av studenters, kursansvariga lärares och examinatorers upplevelser våren 2020*. Dnr. 1-465/2020.

²³ Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, *Studenters upplevelse av distansundervisning med anledning av Covid-19*.

studenter. Flera lärare uttrycker också oro för hur distansundervisningen ska fungera för de nybörjarstudenter som inte tidigare har läst vid högskolan och som har påbörjat sina studier under pandemin. En undersökning från Malmö universitet visar att lärarnas bild är att studenter på senare delar av program eller avancerad nivå har klarat omställningen bäst. Dessa studenter är vana att arbeta självständigt och de har många gånger ett utvecklat kontaktnät med andra studenter, vilket gör att de inte drabbas av den isolering som nybörjarstudenter riskerar att hamna i.²⁴

Det finns även en tidsaspekt i hur omställningen har upplevts. Undersökningen från Malmö universitet visar att många studenter initialt upplevde att omställningen var energifylld. Det hände något nytt som krävde samarbete och som skapade en vi-känsla trots oro och stress. Men efter att den akuta omställningsfasen var över fanns en oro från både studenter och lärare att uthålligheten skulle ta slut. Många studenter tappade kontakten med varandra och flera upplevde att de hade mindre energi och minskad studiemotivation.²⁵

Studentkåren vid Göteborgs universitet har undersökt hur omställningen har påverkat studenter vid olika fakulteter. Resultaten från undersökningen visar att övergången har fungerat bättre för studenter inom program med få praktiska undervisningsmoment. Studentkåren flaggar också för att kontakten mellan studenterna har försvårats och att detta har haft en negativ påverkan på studenternas intresse och studiemotivation, vilket i förlängningen kan få negativa konsekvenser för den upplevda utbildningskvaliteten.²⁶

Bristande motivation, koncentrationssvårigheter och ofrivillig ensamhet upplevs vara problem

En undersökning vid Malmö universitet visar att många studenter uppger att de saknar kontakten och det informella umgänget med andra studenter och de spontana mötena med undervisande lärare. Detta påverkar inte bara hur studenterna mår, utan också deras lärande. Flera uppger att det är svårt att upprätthålla studieteknik, rutiner och motivation och att hemmiljön inte alltid är anpassad för studier. Många studenter upplever också att det är svårare att koncentrera sig längre

²⁴ Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659.

²⁵ Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659.

²⁶ Göteborgs universitets studentkårer, *Studiesituationen under Covid-19 vid Göteborgs universitet. Nulägesrapport del två kring studenters erfarenheter och identifierade problemområden inför HT20*. Juni 2020.

stunder framför en skärm jämfört med i en undervisningssal.²⁷ Detta bekräftas även av en undersökning genomförd av Sveriges förenade studentkårer.²⁸

När studenterna i studien vid Göteborgs universitet värderar sitt eget lärande uppger majoriteten att deras fokus vid föreläsningar och i seminariediskussioner har försämrats och att de känt ett minskat intresse och en lägre motivation för sina studier. Knappt hälften av studenterna anger själva att deras delaktighet i diskussioner vid seminarier har försämrats.²⁹ Liknande resultat märks även i andra undersökningar.³⁰

Hälften av de svarande studenterna vid Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet uppger att motivationen och intresset för studierna minskat något eller mycket. Trots att närvaron inte sjunkit anger 40 procent att deras studieprestationer sjunkit i en jämförelse med tiden innan pandemin. De studenter som angett ett sämre välmående anger också att förutsättningarna för att nå lärandemålen har försämrats.³¹

Andra undersökningar visar att många studenter har upplevt att det är svårt att upprätthålla rutiner, studera disciplinerat och behålla engagemanget i studierna. Flera studenter anger också andra nackdelar med övergången till distansundervisning, som ofrivillig ensamhet och en försämrad studiemiljö. Flera studenter upplever att det har varit svårt att skapa och upprätthålla kontakter med andra studenter och med lärare. I fritextsvaren framkommer att studenterna upplevt att de haft mindre tillgång till lärare och att det varit svårare att få kontakt med lärarna än det varit tidigare när undervisningen skett på campus.³²

²⁷ Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659. Se även Sveriges förenade studentkårer, *Hur påverkar coronapandemin studenterna? En sammanställning av 12 enkätundersökningar från svenska lärosäten*. December 2020. Se även rapport från Studentkåren vid Enskilda Högskolan i Stockholm *Hur mår EHS studenter? Undersökning av studenters mående med anledning av onlinestudier till följd av Corona-restriktioner HT-2020*. Undersökningsperiod december 2020. Svarsfrekvens 22 procent.

²⁸ Sveriges förenade studentkårer, *Högskolan kommer inte att vara sig lik – Coronapandemins inverkan på högre utbildning under 2020 och framöver*, december 2020, Dnr. 011-17/2021. Undersökningsperiod december 2020. Svarsfrekvens 40 procent av landets kårer.

²⁹ Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, *Studenters upplevelse av distansundervisning med anledning av Covid-19*.

³⁰ Mälardalens högskola, *Studenters och lärares upplevelse av omställningen till distans*. Högskolan i Borås, *Resultat, studentenkat om studier under gul nivå/distansundervisning*. Undersökningsperiod 29 maj–8 juni 2020. Svarsfrekvens 8 procent.

³¹ Göteborgs universitet, rapport *Student survey Covid-19. Sahlgrenska akademins studenter och Covid-19*. Undersökningsperiod 20 maj–7 juni 2020. Svarsfrekvens vid Sahlgrenska akademien 25 procent och samhällsvetenskapliga fakulteten Göteborgs universitet 23 procent. För de medicinska fakulteterna i Lund och Umeå saknas uppgift om svarsfrekvens.

³² Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, *Studenters upplevelse av distansundervisning med anledning av Covid-19*. Se även Försvårshögskolan, *Enkät till studenter om distansundervisning*. Undersökningsperiod 8 maj–7 juni 2020 och Högskolan i Skövde, *Enkät studiemiljö vid distansstudier*. Undersökningsperiod 6–19 maj 2020. Svarsfrekvens 24 procent. I en stor enkätundersökning med fokus på studenthälsa genomförd vid 10 svenska lärosäten under maj–juni 2020 har frågor ställts bland annat om studenters upplevda oro och osäkerhet över om de kommer att klara sin utbildning och ta sin examen i tid, om de upplever att de gått miste om viktiga delar av undervisningen på grund av pandemin och om minskad kontakt med andra studenter haft en negativ inverkan på studierna. Resultaten från kommer att analyseras och presenteras i form av

Kommunikationen mellan studenter samt mellan studenter och lärare har påverkats negativt av övergången till distansundervisning. Flera studenter uppger att de har svårare att be om stöd av lärare när all undervisning sker digitalt. Tröskeln att kontakta lärare upplevs många gånger vara högre när de informella mötena försvinner. Ytterligare en svårighet, som hänger samman med den ökade flexibilitet som distansundervisningen medför, är att erfarenhetsutbyte mellan studenter försvåras när studierna förläggs till olika tidpunkter på dygnet. Flera studenter upplever att det sker en fördröjning i kommunikationen, eftersom studenterna har mindre synkroniserade rutiner än vanligt. Det har därför blivit svårare för studenterna att kommunicera med varandra, vilket har upplevts som ett hinder i lärandet.³³

En del studenter uppskattar ökad flexibilitet och större självständighet

Trots att omställningen till distansundervisning har medfört svårigheter och utmaningar för såväl lärare som studenter, finns också fördelar. En fördel som lyfts fram bland studenterna är ökad flexibilitet. Distansundervisningen innebär möjlighet att delta i undervisningen oavsett var man befinner sig fysiskt och möjlighet att lyssna på förinspelade föreläsningar när det passar. De förinspelade föreläsningarna ger också möjlighet för studenterna att lyssna om tills de har förstått och att repetera, vilket framhålls som positivt. Ytterligare fördelar som nämns är ett ökat ansvarstagande för de egna studierna och, för en del studenter, ett mer aktivt deltagande i undervisningen. Andra fördelar är minskat resande, mer tid till självstudier och större möjlighet att själv lägga upp studierna. Men också bland dem som är positiva till distansundervisningen framförs önskemål om att ha kvar en del lärandeaktiviteter på campus så att man också möts fysiskt.³⁴

vetenskapliga publikationer. Uppsala universitet och Malmö universitet *Återkoppling Covid-19 enkät*. Övriga lärosäten som deltagit i enkätundersökningen är Göteborgs universitet, Luleå tekniska universitet, Kungl. Musikhögskolan i Stockholm, Linnéuniversitetet, Umeå universitet, Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad och Mittuniversitetet. Studenter vid ytterligare lärosäten har kunnat nås genom annonsering av Sveriges förenade studentkårer.

³³ Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659.

³⁴ Enskilda Högskolan Stockholm, sammanfattning av webbenkäten ”Inspiration från lärare – goda exempel” våren 2020. Röda Korsets högskola, *Uppföljning och utvärdering av omställningen till digital utbildningsverksamhet vid Röda Korsets Högskola under Covid-19 pandemin*, Dnr 52/2020. Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, *Studenters upplevelse av distansundervisning med anledning av Covid-19*. Se även Sveriges förenade studentkårer, *Högskolan kommer inte att vara sig lik – Coronapandemins inverkan på högre utbildning under 2020 och framöver*, december 2020, Dnr. 011-17/2021. Undersökningsperiod december 2020. Svarsfrekvens 40 procent av landets kårer.

Omställningen till distansundervisning – lärarnas upplevelser

Sammanställningen visar på följande övergripande resultat vad gäller lärarnas upplevelser av övergången till distansundervisning:

- En majoritet av lärarna uppger att de är nöjda med hur omställningen till distansundervisning har fungerat, men flera framhåller att den snabba omställningen har inneburit en ökad arbetsbörda och stress.
- Distansundervisningen upplevs fungera bäst i mindre grupper, exempelvis vid diskussionsseminarier eller i handledning med enskilda studenter.
- Många praktiska undervisningsmoment har inte gått att genomföra, vilket innebär att studenternas färdighetsträning och möjligheter att uppnå lärandemålen har blivit lidande.
- Många lärare upplever att det är svårare att aktivera studenterna och de saknar kontakten med studenterna och möjligheten att läsa av klassrummet och anpassa tempo och innehåll till studentgruppen.
- Distansundervisningen passar inte alla och det finns en oro bland lärarna att nybörjarstudenter, studenter med funktionsnedsättning och studenter som tidigare varit lågpresterande inte ska klara undervisning på distans.
- Digitaliseringen har drivit på kreativitet och bidragit till ett förnyat fokus på pedagogisk utveckling. Flera lärare efterfrågar möjligheter till kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte för att utveckla distansundervisningsformen.

Samarbete och lösningsfokus bland lärarna

Flera lärosäten har inte bara skickat enkäter till sina studenter utan också till sina lärare, för att undersöka deras upplevelser av omställningen till distansundervisning. I likhet med resultaten från studentenkäterna ger lärarna en överlag positiv bild av omställningen.

Drygt 60 procent av de svarande lärarna i en enkätundersökning vid Sveriges lantbruksuniversitet uppger att de i hög eller mycket hög grad kunnat bedriva distansundervisning på ett tillfredsställande sätt.³⁵ En undersökning genomförd av Södertörns högskola visar att en majoritet av de svarande lärarna känt sig bekväma med distansundervisningen som undervisningsform.³⁶ En enkät riktad till undervisande lärare vid Uppsala universitet visar att drygt 60 procent av de svarande anser att övergången till distansundervisning har fungerat tillfredsställande i hög eller mycket hög grad.³⁷ Lärarna påpekar också att studenterna har visat förståelse för komplexiteten i den uppkomna situationen och de uppger ha ansträngt sig för att omställningen skulle fungera bra.³⁸

Studenternas tillmötesgående attityd lyfts också fram i andra undersökningar. Många lärare upplever att studenterna har visat förståelse och att de har varit tålmodiga. En undersökning vid Malmö universitet visar att lärarna har uppfattat att våren på många sätt har kännetecknats av samarbete och lösningsfokus mellan lärare samt mellan lärare och studenter. Men trots att många uppger att omställningen har fungerat tillfredsställande, går det inte att bortse från den ökade arbetsbelastning och stress som omställningen har inneburit för undervisande lärare.³⁹

Olika undervisningsformer fungerar olika bra digitalt

Fritextsvaren från enkätundersökningen vid Uppsala universitet visar att mycket av undervisningen har fungerat överraskande bra att genomföra digitalt, utan att några större revideringar varit nödvändiga. En del undervisningsmoment upplevs till och med ha fungerat bättre än tidigare.Handledning och undervisning i mindre grupper uppger ha fungerat särskilt väl.⁴⁰ En undersökning från samhällsvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet visar att ungefär hälften av lärarna upplever att kvaliteten på examinationer och handledning är oförändrad eller till och med bättre.⁴¹ Det är det lilla undervisningsformatet som framhålls av de flesta lärare. Seminarier i små grupper och handledning är det som upplevs ha fungerat bäst och det är också i dessa sammanhang som

³⁵ Sveriges Lantbruksuniversitet, *Questionnaire on the transition to digital distance education*. Svarefrekvens 22 procent.

³⁶ Södertörns högskola, *Lärarnas erfarenheter av övergången till distansundervisning vårterminen 2020. Sammanställning av enkätsvar från enkät till Södertörns högskolas lärare under juni 2020*. Undersökningsperiod juni 2020. Svarefrekvens 18 procent.

³⁷ Uppsala universitet, *Omställningen till digital distansundervisning. Enkät till undervisande personal 2020. Analys av öppna svar*. Undersökningsperiod maj 2020. Svarefrekvens 28 procent.

³⁸ Uppsala universitet, *Omvärldsrapport covid-19, hösten 2020*. Dnr UFV 2020/2504.

³⁹ Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659.

⁴⁰ Uppsala universitet, *Omställningen till digital distansundervisning. Enkät till undervisande personal 2020. Analys av öppna svar*. Undersökningsperiod maj 2020. Svarefrekvens 28 procent.

⁴¹ Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, *Lärares upplevelse av distansundervisning med anledning av Covid-19*.

interaktionen mellan studenter samt mellan studenter och lärare upplevs ha fungerat bäst.⁴²

Men det finns också utmaningar. Kvaliteten på föreläsningar, seminarier, gruppdiskussioner och vid praktiska moment har upplevts som sämre av flera lärare. En orsak till att kvaliteten vid föreläsningar upplevts som sämre av lärarna är den uteblivna direkta responsen från studenterna. Flera av lärarna uppger att gruppstorleken är avgörande för kvaliteten på undervisningen: ju mindre grupper, desto bättre fungerar det.

60 procent av de svarande lärarna vid samhällsvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet uppger att det har skett en försämring vad gäller studenternas delaktighet och engagemang i diskussioner och vid seminarier, och mer än hälften anser att förutsättningarna för studenterna att nå lärandemålen har försämrats. En orsak till detta kan vara att direktöverföringen av campusbaserat undervisningsupplägg till webben inte har fungerat och att möjligheterna för lärarna att planera om undervisningen var begränsade i den mest akuta fasen av omställning till undervisning på distans. Några lärare uppger dock att distansundervisningen ibland haft en positiv effekt genom att vissa studenter tagit mer plats på ett sätt som de inte gjort tidigare.⁴³

Även om många undervisningsmoment går att genomföra digitalt finns det också utmaningar. Genomförande av praktiska undervisningsmoment uppges ha medfört svårigheter, vilket framkommer i flera undersökningar. Detta innebär också en risk att studenterna inte får den färdighetsträning de behöver.⁴⁴

En undersökning genomförd vid Malmö universitet visar att digitala möten inte helt kan ersätta fysiska. Särskilt tydligt blir detta för de professionsutbildningar där mötet mellan människor spelar en central roll. Många delar i kommunikationen går förlorad i det digitala formatet, och detta framhålls som ett problem av flera lärare. Såväl studenter som lärare framhåller i sina fritextsvar att den digitala diskussionen blir mindre dynamisk. Några lärare poängterar också att erfarenhetsutbytet mellan studenter, vilket ses som en viktig kunskapskälla, går förlorat i det digitala formatet.⁴⁵

⁴² Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659. Se även Södertörns högskola, *Lärarnas erfarenheter av övergången till distansundervisning vårterminen 2020. Sammanställning av enkätsvar från enkät till Södertörns högskolas lärare under juni 2020*. Undersökningsperiod juni 2020. Svarsfrekvens 18 procent.

⁴³ Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, *Lärares upplevelse av distansundervisning med anledning av Covid-19*.

⁴⁴ Uppsala universitet, *Omställningen till digital distansundervisning. Enkät till undervisande personal 2020. Analys av öppna svar*. Undersökningsperiod maj 2020. Svarsfrekvens 28 procent.

⁴⁵ Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659.

Som framgått ovan uppskattar många studenter förinspelade föreläsningar, eftersom det ger dem flexibilitet att själva välja när de ska lyssna och möjlighet att lyssna flera gånger tills de förstår. Det är dock, vilket framhålls i en undersökning vid Malmö universitet, viktigt att komplettera de förinspelade föreläsningarna med moment som gör det möjligt för studenterna att diskutera innehållet och att ställa frågor till läraren. Både lärare och studenter ger uttryck för att de saknar den direkta kontakten, som är en del av klassrumsundervisningen. Lärare saknar möjligheten att anpassa tempot i föreläsningen efter studentgruppen, och flera studenter ger uttryck för att de saknar möjligheten att kunna ställa förtydligande frågor.

Flera lärare uttrycker frustration över de försämrade möjligheterna att interagera med studenterna. Chattfunktionen används av många lärare, men upplevs varken fungera optimalt för studenter eller lärare. En del studenter är oroliga för att det de skriver i chatten ska bedömas av läraren och många lärare uppfattar det som utmanande att hålla koll i chatten samtidigt som de håller en föreläsning. Det har ibland förekommit att studenter skrivit nedlåtande om varandra i chatten och lärarna efterfrågar en gemensam uppförandekod för det digitala rummet.⁴⁶ Liknande önskemål om gemensamma digitala trivselregler har framförts också bland studenter.⁴⁷

Tekniska utmaningar att genomföra undervisningen

Många lärare uppger att de digitala verktygen har fungerat väl. En undersökning genomförd av Uppsala universitet visar att över 70 procent av de svarande lärarna anser att de digitala verktygen har fungerat på ett tillfredsställande sätt, och knappt hälften uppger att de fått det stöd de behöver för att använda verktygen.⁴⁸

Men tekniken har också upplevts som en utmaning för flera lärare. Många efterfrågar kompetensutveckling för att lära sig att utnyttja de digitala verktygen på ett mer ändamålsenligt sätt. Flera lärare uppger att de saknar nödvändig teknisk utrustning i hemmet, eftersom hemmet sällan är anpassat för arbete. Samtidigt har omställningen till distansundervisning medfört att stora grupper lärare utan tidigare erfarenhet av distansundervisning nu behärskar de digitala verktygen. Flera uttrycker önskemål om att fortsätta att bedriva en viss del av undervisningen digitalt. Många efterfrågar också ett tydligare stöd samt

⁴⁶ Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659.

⁴⁷ Göteborgs universitets studentkårer, *Studiesituationen under Covid-19 vid Göteborgs universitet. Nulägesrapport del tre kring studenters erfarenheter och identifierade problemområden vid HT20*. Oktober 2020.

⁴⁸ Uppsala universitet, *Omställning till digital distansundervisning – lärarenkät 2020*.

fler riktlinjer och råd om hur de ska genomföra undervisningen digitalt. Vidare efterfrågas rum för erfarenhetsutbyte kring vad som fungerar och inte fungerar av flera lärare.⁴⁹

Högre studentnärvaro men minskat engagemang

Flera lärare vittnar om en högre studentnärvaro i den digitala undervisningen och att många studenter tar ett större ansvar för sitt lärande. Några lärare talar dock om bristande engagemang i studentgruppen och svårigheter att genomföra digitala diskussioner och seminarier. Flera lärare menar att det är svårare att skapa energi och engagemang i den digitala undervisningssituationen.⁵⁰ I en undersökning från Uppsala universitet påpekas att det är svårt att i det digitala rummet veta hur det man säger tas emot av studenterna. Flera lärare upplever också att studenterna har svårare att hålla uppe koncentrationen under långa föreläsningar. Särskilt studenter med låg motivation uppges vara svåra att fånga upp.⁵¹

En generell iakttagelse är att studenterna uppger en något högre nöjdhet än vad lärarna ger uttryck för avseende hur lärandemiljön fungerat samt om undervisningens upplägg och arbetsformer varit relevanta i förhållande till kursens lärandemål.⁵²

Information och kommunikation med studenter har varit en utmaning

Många av lärarna uppger att kommunikationen med studenterna och med andra lärare varken har förbättrats eller försämrats av övergången till distansundervisning. Bland dem som uppger att kommunikationen har försämrats uppges dock detta beror på avsaknad av vardaglig och spontan kontakt, försämrade möjligheter att läsa av kroppsspråk och försämrade möjligheter till informella samtal.

Den försämrade kommunikationen handlar också om svårigheter att skapa engagemang vid föreläsningar, att fördela ordet till studenter i gruppdiskussioner och att skapa utrymme för spontana samtal med

⁴⁹ Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659.

⁵⁰ Se exempelvis Röda Korsets högskola, *Uppföljning och utvärdering av omställningen till digital utbildningsverksamhet vid Röda Korsets Högskola under Covid-19 pandemin*, Dnr 52/2020.

Stockholms universitet, *Vårens online-undervisning – en utmaning med stor utvecklingspotential*.

⁵¹ Uppsala universitet, *Omställningen till digital distansundervisning. Enkät till undervisande personal 2020. Analys av öppna svar*. Undersökningsperiod maj 2020. Svarsfrekvens 28 procent.

⁵² Karolinska institutet, *Omställning till digital undervisning och examination. Uppföljning av studenters, kursansvariga lärares och examinatorers upplevelser våren 2020*. Dnr. 1-465/2020.

studenter.⁵³ Den minskade möjligheten att känna av stämningen i klassrummet framhålls som en utmaning av flera lärare.⁵⁴

Nytänkande och pedagogiskt utvecklingsarbete i pandemins spår

Lärarna har också fått svara på vilka fördelar de ser med distansundervisningen. Lärarnas upplevelser skiljer sig mycket åt och vad som upplevs som fördelar av vissa upplevs som nackdelar av andra. Minskad restid framhålls som en fördel, och en del lärare upplever högre fokus i arbetet samt ökad frihet och självständighet. Bland fördelarna omnämns också ökad flexibilitet och att digitaliseringen drivit på kreativitet och bidragit till ett förnyat fokus på pedagogisk utveckling.

Flera lärare beskriver ett förändrat arbetssätt där undervisningen i högre grad bygger på för- och efterarbete, vilket förklaras som en konsekvens av att inte kunna interagera med studenterna på plats.⁵⁵ En undersökning genomförd av Stiftelsen Högskolan i Jönköping visar också att en majoritet av de svarande lärarna avser att integrera digitala moment i sin campusundervisning.⁵⁶

I fritextsvaren beskriver lärarna att omställningen till distansundervisning har inneburit ”en annan sorts förberedelse”, ”ett annat upplägg” och att undervisningen bedrivits på ”ett annat sätt”, det vill säga att omställningen inneburit ett pedagogiskt utvecklingsarbete. Övergången till distansundervisning har gett upphov till ökad pedagogisk reflektion bland lärarna och en utveckling av den pedagogiska praktiken.

Trots att digitaliseringen ger nya möjligheter till pedagogisk utveckling, konstateras att användningen av tekniska hjälpmedel i undervisningen inte per automatik innebär aktivare studenter eller en ökad grad av interaktion mellan studenter och lärare. För att studenter ska utveckla ett högre engagemang i sina studier och ta större ansvar för sitt lärande behöver pedagogisk och teknisk utveckling gå hand i hand. Den snabba omställningen har dock inneburit att den tekniska utvecklingen i många

⁵³ Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, *Lärares upplevelse av distansundervisning med anledning av Covid-19*. Undersökningsperiod 25 maj–14 juni 2020. Svarefrekvens 40 procent. Se även Lunds universitet, *Rapport från arbetsgrupp avseende att undersöka Coronapandemins påverkan på verksamheten vid Lunds universitet – lärdomar och fortsatt arbete*. December 2020.

⁵⁴ Södertörns högskola, *Lärarnas erfarenheter av övergången till distansundervisning vårterminen 2020. Sammanställning av enkätsvar från enkät till Södertörns högskolas lärare under juni 2020*. Undersökningsperiod juni 2020. Svarefrekvens 18 procent.

⁵⁵ Se exempelvis Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, *Lärares upplevelse av distansundervisning med anledning av Covid-19*. Undersökningsperiod 25 maj–14 juni 2020. Svarefrekvens 40 procent. Uppsala universitet, *Omställningen till digital distansundervisning. Enkät till undervisande personal 2020. Analys av öppna svar*. Undersökningsperiod maj 2020. Svarefrekvens 28 procent.

⁵⁶ Stiftelsen Högskolan i Jönköping, *Survey 2: Overview results. Snapshot: Effects of Covid-19 experience*. Svarefrekvens 72 procent.

fall har föregått den pedagogiska. En bättre balans mellan pedagogisk och teknisk utveckling ses som nödvändig för att kunna säkerställa en utbildning av hög kvalitet.⁵⁷

En reflektion som återkommer i flera av kartläggningarna är att det tar tid att utveckla undervisning i det digitala formatet och att det är viktigt att lärosätena skapar mötesplatser för erfarenhetsutbyte mellan lärare som stimulerar till pedagogisk utveckling.⁵⁸

⁵⁷ Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, *Lärares upplevelse av distansundervisning med anledning av Covid-19*. Undersökningsperiod 25 maj–14 juni 2020. Svarefrekvens 40 procent. Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659. Se även Lunds universitet, *Rapport från arbetsgrupp avseende att undersöka Coronapandemins påverkan på verksamheten vid Lunds universitet – lärdomar och fortsatt arbete*. December 2020. Södertörns högskola, *Lärarnas erfarenheter av övergången till distansundervisning vårterminen 2020. Sammanställning av enkätsvar från enkät till Södertörns högskolas lärare under juni 2020*. Undersökningsperiod juni 2020. Svarefrekvens 18 procent.

⁵⁸ Mälardalens högskola, *Studenters och lärares upplevelse av omställningen till distans*. Undersökningsperiod 24–28 april 2020. Svarefrekvens bland studenter 2 procent och bland lärare 17 procent. Se även Kungl. Tekniska högskolan, *Evaluation of the digital transformation of education at KTH during the spring semester of 2020 due to Covid-19*. Se även Södertörns högskola, *Lärarnas erfarenheter av övergången till distansundervisning vårterminen 2020. Sammanställning av enkätsvar från enkät till Södertörns högskolas lärare under juni 2020*. Undersökningsperiod juni 2020. Svarefrekvens 18 procent.

Digitala examinationer

Sammanställningen visar på följande övergripande resultat vad gäller den digitala examinationen:

- Digitala examinationer har inneburit utmaningar särskilt inom utbildningar där salstentamen har varit den vanligaste examinationsformen.
- Många lärare efterfrågar stöd i arbetet att utveckla nya digitala examinationsformer.
- Både studenter och lärare upplever att det har blivit lättare att fuska, och flera lärosäten noterar ett ökat antal disciplinärenden.
- Nya digitala examinationsformer har utarbetats och flera studenter upplever att det har blivit svårare att klara kurserna.
- Praktiska färdighetstränande moment har inte alltid kunnat examineras på ett tillfredsställande sätt.

Att examinera digitalt är en utmaning

En svårighet som lyfts i underlaget från både lärarhåll och studenter är genomförandet av digitala examinationer. Många studenter uppger att de har haft problem att koncentrera sig i hemmiljön. Men det finns också studenter som upplever att examinationen i hemmiljö har fungerat bättre och att de upplevt mindre press när de skrivit tentamen i hemmet utan störningsmoment från andra studenter.⁵⁹

Utmaningarna har varit störst för de ämnen där salstentamen varit den dominerande examinationsformen. Särskilt i de fall där examinationen haft som huvudsakligt syfte att kontrollera studenternas faktakunskaper har övergången till digital examination medfört flera problem.⁶⁰

⁵⁹ Uppsala universitet, *Omställningen till digital distansundervisning. Enkät till undervisande personal 2020. Analys av öppna svar*. Undersökningsperiod maj 2020. Svarsfrekvens 28 procent. Se även Linköpings universitet, *Temperaturmätare om studier under distansläget*. Undersökningsperiod och svarsfrekvens framgår inte.

⁶⁰ Se exempelvis Uppsala universitet, *Omställning till digital distansundervisning – lärarenkät 2020*; Uppsala universitet. Se även *Omställning till digital distansundervisning – studentenkät 2020 (campusutbildning exkl. distansutbildning)*. Göteborgs universitets studentkårer, *Studiesituationen under Covid-19 vid Göteborgs universitet. Nulägesrapport del två kring studenters erfarenheter och identifierade problemområden inför HT20*. Juni 2020.

Misstankar om fusk och ett ökat antal disciplinärenden

De problem som lyfts fram i underlaget har att göra med upplevda utmaningar att digitalt pröva studenternas kunskaper på ett rättssäkert sätt. Det har bland annat att göra med svårigheter att avgöra vem som genomgår den digitala examinationen (är det studenten eller någon annan?), svårigheter att avgöra om studenterna använder otillåtna hjälpmedel (kurslitteratur eller information på webben) och svårigheter att avgöra om studenterna tar hjälp av varandra och samarbetar för att lösa examinationsuppgifter.⁶¹

Vid flera lärosäten rapporteras ett ökat antal disciplinärenden kopplade till misstänkt fusk i samband med examination.⁶² Några lärosäten har också noterat ett minskat antal underkända studenter inom specifika kurser och dragit slutsatsen att examinationsuppgiften inte har anpassats det digitala formatet utan öppnat upp för fusk.⁶³ Också från studenthåll har klagomål framförts om att det har blivit enklare att fuska på tentamen.⁶⁴

Tidspress och tekniska krav

Lärosätena har på olika sätt försökt möta dessa problem och minska risken för fusk i samband med examination. Något lärosäte uppger att gränsen för godkänt har höjts när examinationen genomförts digitalt, vilket en del studenter har tolkat som ett sätt att försöka motverka fusk.⁶⁵ Ett annat sätt har varit att öka tidspressen under examinationen för att därigenom minska risken att studenterna använder otillåtna hjälpmedel. Detta har kritiserats från studenthåll eftersom flera studenter påpekar att den ökade tidspressen snarare prövar studenternas stresstålighet än deras kunskaper. Ytterligare ett sätt är att använda kameraövervakning vid tentamen, genom att studenterna filmar sig själva när de besvarar

⁶¹ Se exempelvis Södertörns högskola, *Lärarnas erfarenheter av övergången till distansundervisning vårterminen 2020. Sammanställning av enkätsvar från enkät till Södertörns högskolas lärare under juni 2020*. Undersökningsperiod juni 2020. Svarsfrekvens 18 procent. Lunds universitet, *Rapport från arbetsgrupp avseende att undersöka Coronapandemins påverkan på verksamheten vid Lunds universitet – lärdomar och fortsatt arbete*. December 2020. Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659.

⁶² Göteborgs universitets studentkårer, *Göteborgs universitets studentkårers studentrederapport verksamhetsåret 19/20*. Se även Lunds universitet, *Rapport från arbetsgrupp avseende att undersöka Coronapandemins påverkan på verksamheten vid Lunds universitet – lärdomar och fortsatt arbete*. December 2020. Se även Uppsala universitet, *Omvärldsrapport covid-19, hösten 2020*. Dnr UFV 2020/2504 och Sveriges förenade studentkårer, *Högskolan kommer inte att vara sig lik – Coronapandemins inverkan på högre utbildning under 2020 och framöver*, december 2020, Dnr. 011-17/2021. Undersökningsperiod december 2020. Svansfrekvens 40 procent av landets kårer.

⁶³ Enskilda Högskolan Stockholm, *Sammanfattning av webbenkäten 'Inspiration från lärare – goda exempel' våren 2020*.

⁶⁴ Se exempelvis rapport från Tekniska högskolans studentkår, *Sammanställning enkät 'KTH and Covid-19, autumn 2020'*. September 2020.

⁶⁵ Röda Korsets högskola, *Uppföljning och utvärdering av omställningen till digital utbildningsverksamhet vid Röda Korsets högskola under Covid-19 pandemin*, Dnr 52/2020. Undersökningsperiod juni 2020. Svansfrekvens för studenter 26 procent och lärare 47 procent.

tentamensfrågorna. Flera studenter har dock upplevt det som integritetskränkande att behöva filma sig själva i hemmet. Några påpekar också att det, trots kameraövervakning, har blivit lättare att fuska, vilket upplevs som ett problem.⁶⁶

Ytterligare ett problem med de digitala examinationerna som lyfts fram från studenthåll är svårigheten att anonymisera tentamensuppgifter. Anonymiteten ses som avgörande för att examinationen ska vara rättssäker. Flera studenter har också känt oro för att deras internetuppkoppling inte ska vara tillräcklig för att klara de tekniska krav som ställs vid genomförandet av den digitala examinationen och att de därför ska underkännas.⁶⁷ Sammantaget innebär detta att såväl studenter som lärare känt oro över fusk i samband med digitala examinationer, och att de sätt som använts av flera lärosäten för att minska risken för fusk ifrågasatts av studenterna.

Nya examinationsformer med fokus på studenternas förmåga att resonera och analysera

Som framgått ovan har övergången till digital examination inneburit utmaningar särskilt inom de utbildningar där salstentamen varit den dominerande examinationsformen. Olika sätt att behålla den ursprungliga tentamensformen trots att examinationen genomförs digitalt har diskuterats. Men flera lärare har också anpassat examinationsformen så att den bättre ska passa de förändrade förutsättningarna. Ett sätt att göra det har varit att konstruera en ny typ av examinationsuppgifter med fokus på analysförmåga snarare än faktakunskaper. Studenternas tillgång till kurslitteraturen har i dessa fall inte inneburit några problem, utan snarare varit en förutsättning.⁶⁸

I en kartläggning genomförd av Mälardalens högskola framkommer att nära 60 procent av de svarande lärarna gjort ändringar i examinationsformerna som en direkt konsekvens av pandemin och övergången till distansundervisning. Några lärare uppger att salstentamen har ersatts med muntlig examination, ibland enskilt och ibland i grupp. Den muntliga examinationsformen har, enligt lärarna, gjort det möjligt att skapa frågor som bygger på varandra, som är mer

⁶⁶ Se exempelvis rapport från Göteborgs universitets studentkårer *Studiesituationen under Covid-19 vid Göteborgs universitet. Nulägesrapport del två kring studenters erfarenheter och identifierade problemområden*. 2020-05-04. Tekniska högskolans studentkår, *Sammanställning enkät 'KTH and Covid-19, autumn 2020'*. September 2020.

⁶⁷ Se exempelvis rapport från Göteborgs universitets studentkårer *Studiesituationen under Covid-19 vid Göteborgs universitet. Nulägesrapport del två kring studenters erfarenheter och identifierade problemområden*. 2020-05-04. Tekniska högskolans studentkår, *Sammanställning enkät 'KTH and Covid-19, autumn 2020'*. September 2020.

⁶⁸ Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659.

komplexa och kräver motiverade svar, och som kräver reflektion och diskussion. Undersökningen visar att detta har gjort det möjligt för lärarna att pröva studenternas kunskaper på ett djupare sätt än tidigare.⁶⁹

Flera studenter upplever också att examinationerna har blivit svårare. Ibland har examinationsformen också ändrats med kort framförhållning, vilket har orsakat stress bland studenterna. Flera studenter menar vidare att informationen om hur examinationen ska ske och vilka regler som gäller ibland varit motsägelsefull.⁷⁰ Av underlaget framgår också att en del examinationer inte har varit möjliga att genomföra digitalt. Det gäller exempelvis examination i läkemedelsberäkning för studenter vid sjuksköterskeprogrammet.⁷¹

Från studenthåll framförs vidare att det varit svårare att förbereda sig inför tentamen när examinationsformen har ändrats, eftersom gamla tentamensuppgifter inte varit till någon hjälp. Flera studenter har som följd av detta känt sig osäkra på vad som har krävts av dem för att de ska få godkänt på kursen. Många uppger att kraven har höjts som följd av den förändrade examinationsformen, eftersom examinationsuppgifter som ställer krav på förmåga att resonera och kunna motivera svar upplevs som svårare. En del studenter upplever också att tentamina rättas hårdare av lärarna.⁷² Sammantaget visar materialet att den digitala examinationen har upplevts som problematisk av både studenter och lärare, särskilt i de fall där fokus i examinationen har legat på att kontrollera studenternas faktakunskaper.

⁶⁹ Se exempelvis Mälardalens högskola, *Studenters och lärares upplevelse av omställningen till distans*. Undersökningsperiod 24–28 april 2020. Svarefrekvens bland studenter 2 procent och bland lärare 17 procent.

⁷⁰ Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659.

⁷¹ Röda Korsets högskola, *Uppföljning och utvärdering av omställningen till digital utbildningsverksamhet vid Röda Korsets Högskola under Covid-19 pandemin*, Dnr 52/2020. Undersökningsperiod juni 2020. Svarefrekvens för studenter 26 procent och lärare 47 procent. Se även Linköpings universitet, *Riskbedömning vid ändring av verksamheten*, Dnr. 2020-01124.

⁷² Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659.

Konstnärlig utbildning

Sammanställningen visar på följande övergripande resultat vad gäller genomförandet av konstnärlig utbildning under coronapandemin:

- Materialet ger en splittrad bild av hur studenter inom konstnärlig utbildning har upplevt övergången till distansundervisning.
- Mycket av undervisningen har fungerat att genomföra digitalt enligt både studenter och lärare, men genomförandet av praktiska och färdighetstränande moment som kräver ändamålsenliga lokaler har varit en utmaning.

Praktiska utbildningsmoment är en utmaning att genomföra på distans

De kartläggningar och analyser som genomförts av lärosätena själva av hur omställningen till distansundervisning har fungerat visar på utmaningar där praktiska utbildningsmoment utgör en bärande del av utbildningen. Exempel på utbildningar där övning av praktiska färdigheter är viktiga är konstnärliga utbildningar. Studenter inom dans, musik, konst och teater behöver ha tillgång till ändamålsenliga lokaler, som verkstäder och studior eftersom de behöver få träna på att utöva sin konstform i samspel med andra studenter och under ledning av en erfaren lärare samt inför publik. Nedstängningen av campus och de restriktioner som pandemin har inneburit kan därför misstänkas ha inneburit en extra utmaning för dessa studenter.

En splittrad bild av studenternas upplevelser

Flera lärosäten som bedriver konstnärlig utbildning har följt upp hur övergången till distansundervisning påverkat denna studentgrupp. En enkätundersökning vid Konstfack visar att nära 70 procent av de svarande upplever att kvaliteten på utbildningen har påverkats negativt av distansundervisningen. Drygt hälften av de svarande uppger också att studiemotivationen och den egna studieinsatsen har påverkats negativt.⁷³ En enkätundersökning till anställda vid Kungl. Konsthögskolan visar dock att nästan 80 procent av de svarande anser att de digitala verktygen

⁷³ Konstfack, *Studentenkät VT20, sammanställning av resultat*. Undersökningsperiod vårterminen 2020, uppgifter om svarsfrekvens saknas.

har fungerat väl.⁷⁴ Motsvarande andel bland de svarande studenterna vid samma lärosäte är dock endast en fjärdedel.⁷⁵

Stockholms konstnärliga högskola har genomfört två enkätundersökningar: en för studenter och en för personal. Av fritextsvaren i medarbetarenkäten framgår att personalen har behov av att dela erfarenheter av digital undervisning och att sprida goda exempel. En del lärare ser utmaningar i genomförandet av praktiska undervisningsmoment, hur detta påverkar studenternas upplevelser av utbildningen och i förlängningen hur det påverkar deras lärande.⁷⁶

Resultaten från studentenkäten pekar på att de svarande är relativt nöjda med hur den digitala undervisningen har skett. Drygt 60 procent uppger att undervisningen har fungerat i viss grad eller i hög grad. De digitala verktygen uppges ha fungerat i hög eller mycket hög grad av knappt 40 procent av de svarande. På frågan om studenterna anser att de fått möjlighet att uppfylla kurskraven framträder dock en mer splittrad bild. Drygt 20 procent av de svarande uppger att de i mycket låg grad eller låg grad fått möjlighet att uppfylla kurskraven, drygt 30 procent i viss grad och drygt 40 procent i hög eller mycket hög grad. Examinationsmomenten förefaller ha varit en utmaning. Nästan 60 procent uppger sig vara missnöjda med den digitala examinationen.⁷⁷

Också vid Kungl. Tekniska högskolan har man genomfört gjort en enkätundersökning som täcker in frågor som rör studenter som läser konstnärliga utbildningsprogram. Bland de svarande har över hälften uppgett att distansundervisningen har fungerat på ett tillfredsställande sätt. På frågan om huruvida de digitala verktygen som använts i undervisningen fungerat tillfredsställande är dock responsen mer negativ. Drygt 40 procent av de svarande uppger att de fungerat i mycket låg grad eller i låg grad och knappt hälften, cirka 45 procent, uppger att de i mycket låg grad eller i låg grad haft möjlighet att uppfylla kurskraven.⁷⁸

Även studentkårerna har följt upp situationen för studenter vid konstnärliga utbildningsprogram. Studentkåren vid Göteborgs universitet flaggar för behovet av att kunna återgå till att bedriva undervisning i

⁷⁴ Kungl. Konsthögskolan, *Enkät Corona anställda*. Undersökningsperiod augusti–oktober 2020. Uppgift om svarsfrekvens saknas.

⁷⁵ Kungl. Konsthögskolan, *Enkät för distansundervisning*. Undersökningsperiod juni–oktober 2020. Uppgift om svarsfrekvens saknas.

⁷⁶ Stockholms konstnärliga högskola, *Medarbetarenkät och studentenkät, sammanställning av resultat*. Undersökningsperiod 2020-06-29–2020-08-21. Svarsfrekvensen framgår inte. Medarbetarenkäten har besvarats av lärare (70), T/A-personal (86) och doktorander (10). Konstnärliga fakulteten i Lund har genomfört en nationell enkät: en för medarbetare och en för studenter, för konstnärliga högskoleutbildningar.

⁷⁷ Stockholms konstnärliga högskola, *Studentenkät, sammanställning av resultat*. Undersökningsperiod 2020-06-29–2020-08-21. Svarsfrekvensen framgår inte, men av samtliga registrerade studenter på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå som läste kurser under våren 2020 har 213 besvarat enkäten.

⁷⁸ Kungl. Tekniska högskolan, enkät för distansundervisning, sammanställning av resultat, undersökningsperiod 2020-06-29–2020-10-04. Svarsfrekvens 7 procent.

ändamålsenliga lokaler. Några studenter rapporterar att de blivit försenade i sina studier som en konsekvens av nedstängda verkstäder på campus.⁷⁹ Vidare påpekas att studenter inom konstnärliga utbildningsprogram har ett större behov än många andra studentgrupper av att kunna interagera med varandra. De behöver också träna på att uppträda inför publik.

Trots att lärare många gånger varit uppfinningsrika och försökt att finna lösningar för denna studentgrupp, upplevs situationen som problematisk. En viktig fråga är att göra campus säkert för riskgrupper, eftersom flera undervisningsmoment endast kan genomföras på plats.⁸⁰ Även Sveriges förenade studentkårer påpekar att de konstnärliga studenterna är en grupp som har påverkats särskilt negativt av omställningen till distansundervisning, och att behovet av att utveckla undervisningen utifrån de nya förutsättningarna är särskilt angeläget inom det konstnärliga fältet.⁸¹

⁷⁹ Göteborgs universitets studentkårer, *Studiesituationen under Covid-19 vid Göteborgs universitet. Nulägesrapport del tre kring studenters erfarenheter och identifierade problemområden vid HT20*. Oktober 2020.

⁸⁰ Göteborgs universitets studentkårer, *Studiesituationen under Covid-19 vid Göteborgs universitet. Nulägesrapport del två kring studenters erfarenheter och identifierade problemområden inför HT20*. Juni 2020.

⁸¹ Sveriges förenade studentkårer, *Högskolan kommer inte att vara sig lik – Coronapandemins inverkan på högre utbildning under 2020 och framöver*, december 2020, Dnr. 011-17/2021. Undersökningsperiod december 2020. Svarsfrekvens 40 procent av landets kårer.

Verksamhetsförlagd utbildning och praktiska utbildningsmoment inom vårdutbildning

Sammanställningen visar på följande övergripande resultat vad gäller genomförandet av verksamhetsförlagd utbildning inom vården under coronapandemin:

- Mycket av den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) inom vården har gått att genomföra och många studenter uttrycker nöjdhet.
- Den ojämna belastningen i vården, där vissa delar varit under högt tryck medan andra delar har haft ett lägre antal patienter än normalt, har försämrat studenternas möjlighet till färdighetsträning.
- Många studenter har känt oro för att bli smittande och att sprida smittan vidare under sin VFU och i samband med genomförandet av färdighetstränande undervisnings- och examinationsmoment på campus.

Den verksamhetsförlagda utbildningen är viktig inom vårdutbildning

Praktiska undervisningsmoment är en betydelsefull del i yrkesutbildningar inom vårdområdet. Studenter vid vårdprogrammen kan dessutom förväntas ha påverkats i särskilt stor omfattning som följd av den höga belastning inom delar av vården som pandemin inneburit. Detta eftersom en stor del av den praktiska färdighetsträningen sker i verksamhetsförlagda undervisningsmoment. Flera lärosäten har följt upp hur denna studentgrupp har påverkats av övergången till distansundervisning med särskilt fokus på genomförande och kvalitet i praktiska och färdighetstränande moment.

Både studenter och lärare uppger att mycket trots allt har fungerat

Region Stockholm har tillsammans med tre lärosäten i Stockholmsregionen gjort en uppföljning av den verksamhetsförlagda

utbildningen (VFU) under läsåret 2019/20. Uppföljningen bygger på enkätfrågor som skickats till studenter, medarbetare och chefer. Av enkätsvaren framgår att 85 procent av de svarande studenterna anser att VFU:n varit en värdefull del i utbildningen och att den bidragit till den professionella utvecklingen. Något färre, cirka 80 procent, uppger att de har fått tillräckligt stöd från handledare för sitt lärande och att det fanns lärandeaktiviteter som gav dem möjlighet att uppnå uppsatta lärandemål. Överlag stämmer enkätsvaren överens med resultaten från föregående läsår.⁸²

Också merparten av de medarbetare som besvarat enkäten uppger att de sammantaget anser att verksamheten de arbetar inom erbjuder en värdefull VFU för studenterna (knappt 80 procent) och att de vet vad studenterna behöver träna på för att uppnå lärandemålen under sin VFU (75 procent). Knappt 70 procent av de svarande uppger att lärosätet och verksamhetsledningen ger stöd i att genomföra handledaruppdraget. Även chefer inom vården uttrycker nöjdhet: Knappt 90 procent anser att verksamheten erbjuder en värdefull VFU och cirka 75 procent uppger att samarbetet med lärosätena fungerar väl.⁸³

Även Karolinska institutet har undersökt konsekvenserna av pandemin för den verksamhetsförlagda utbildningen. I kursvärderingar har studenterna fått besvara frågor om sina upplevelser av om information, kommunikation och anpassning av uppgifter under VFU:n har fungerat tillfredsställande och varit tydlig. Av resultaten framgår att studenterna generellt sett uttrycker nöjdhet med den verksamhetsförlagda utbildningen avseende samtliga dessa aspekter. Informationen avseende covid-19 har varit tydlig; förändringar med anledning av pandemin har kommunicerats inom rimlig tid och arbetsmiljön har upplevts som tillfredsställande avseende bland annat trivsel, stöd och stress. Arbetsuppgifterna under VFU:n upplevs ha anpassats på ett tillfredsställande sätt som följd av pandemin.⁸⁴

⁸² Origo group, *Verksamhetsförlagd utbildning. Region Stockholm kvalitetsuppföljning läsåret 2019/2020*. Undersökningen omfattar Danderyds sjukhus, Karolinska universitetssjukhuset, Stockholms läns sjukvårdsområde, Södersjukhuset och Ambulanssjukvården i Stockholm samt Ersta Sköndal Bräcke högskola, Karolinska institutet och Röda Korsets högskola. Svarsfrekvensen bland studenterna ligger på 26 procent.

⁸³ Origo group, *Verksamhetsförlagd utbildning. Region Stockholm kvalitetsuppföljning läsåret 2019/2020*. Undersökningen omfattar Danderyds sjukhus, Karolinska universitetssjukhuset, Stockholms läns sjukvårdsområde, Södersjukhuset och Ambulanssjukvården i Stockholm samt Ersta Sköndal Bräcke högskola, Karolinska institutet och Röda Korsets högskola. Svarsfrekvensen bland studenterna ligger på 26 procent.

⁸⁴ Karolinska institutet, *Omställning till digital undervisning och examination. Uppföljning av studenters, kursansvariga lärares och examinatorers upplevelser våren 2020*. Dnr. 1-465/2020.

Anpassningar av praktiska undervisningsmoment och VFU medför svårigheter

Trots den generellt sett positiva responsen avseende VFU:n från studenterna identifierar lärare flera problemområden vad gäller såväl den praktiska campusförlagda undervisningen som VFU:n. Flera lärare vittnar om en kaotisk första tid i början av pandemin.⁸⁵ Även om majoriteten av studenterna kunnat genomföra sin VFU, har anpassningar varit nödvändiga. En del studenter har upplevt att arbetsuppgifterna inte påverkades alls av pandemin, medan andra har upplevt att mycket under VFU:n har fått anpassas till det rådande läget och att en stor del av det planerade innehållet fallit bort på grund av omorganiseringar och omprioriteringar relaterade till pandemin.⁸⁶

I lärarnas fritextsvar påpekas att VFU:n är svår att ersätta och det ses som problematiskt att studenter inte getts praktisk träning i den omfattning som de normalt sett får. Flera andra typer av praktiska undervisningsmoment, som laborationer och studiebesök i forskningsmiljöer, har ställts in. Detta har lett till färre möjligheter för studenterna att träna på att integrera teori och praktik. Sammantaget ses detta som oroväckande. Även studenter påpekar att inställda laborationer har medfört att de inte fått möjlighet att praktiskt tillämpa sina teoretiska kunskaper. Några menar att de därigenom gått miste om viktiga tillfällen till fördjupad inläring. Lärarna påpekar vidare att studenterna behöver träna på patientmöten och öva sina kliniska färdigheter i olika socioekonomiska områden under sin utbildning. Detta har inte alltid varit möjligt på grund av pandemin.⁸⁷

Även andra enkätundersökningar visar att studenter inom landets vårdutbildningar har drabbats hårdare av pandemin än andra studentgrupper och att det har funnits utmaningar vad gäller den praktiska färdighetstränande och den verksamhetsförlagda undervisningen. En del färdighetstränande undervisningsmoment har kunnat lyftas över till en digital plattform.

Men enkätsvaren visar också att flera färdighetstränande undervisningsmoment har ställts in. I några fall har regionen (bl.a. Region Stockholm) dragit in platser för den verksamhetsförlagda delen av utbildningen för samtliga studenter vid ett visst program under en viss

⁸⁵ Röda Korsets högskola, *Uppföljning och utvärdering av omställningen till digital utbildningsverksamhet vid Röda Korsets Högskola under Covid-19 pandemin*, Dnr 52/2020.

⁸⁶ Karolinska institutet, *Omställning till digital undervisning och examination. Uppföljning av studenters, kursansvariga lärares och examinatorers upplevelser våren 2020*. Dnr. 1-465/2020. Se även Göteborgs universitets studentkårer, *Studiesituationen under Covid-19 vid Göteborgs universitet. Nulägesrapport del två kring studenters erfarenheter och identifierade problemområden inför HT20*. Juni 2020.

⁸⁷ Karolinska institutet, *Omställning till digital undervisning och examination. Uppföljning av studenters, kursansvariga lärares och examinatorers upplevelser våren 2020*. Dnr. 1-465/2020.

termin. Ändringar har då gjorts så att dessa studenter fått läsa teoretiska kurser i stället, och VFU:n har för dessa studenter har skjutits fram till höstterminen 2020.⁸⁸ En viktig fråga att följa upp är hur möjligheterna för dessa studenter att genomföra sin VFU har sett ut eftersom vården fortsatt var högt belastad under hösten.

Ovisshet, oro och stress påverkar studiemotivationen och studieprestation

Ovissheten för gruppen av vårdstudenter har varit större än för andra studentgrupper, eftersom många inte vetat om de skulle kunna genomföra sin VFU enligt plan och därmed fullfölja sina studier. Detta har lett till stress och oro, vilket påverkat såväl studiemotivation som studieprestation. Enkät svar från studenter visar att även många av de studenter som har kunnat genomföra sin VFU har känt oro.⁸⁹

Oron har bland annat handlat om att bli smittade av covid-19. Nästan 70 procent av de svarande vid de medicinska fakulteterna vid Göteborgs, Lunds och Umeå universitet uppger att de varit ganska eller mycket oroad över att bli smittade. Nära 40 procent uppger också oro över att sprida smittan vidare till andra.⁹⁰ Oro för att delta i campusförlagd utbildning och examination samt oro för att genomföra VFU framkommer också i de undersökningar som studentkårerna har genomfört med sina medlemmar.⁹¹

Denna bild förstärks av den undersökning som genomförts av Röda Korsets högskola, där studenterna rapporterar att de upplevt stress i samband med VFU:n. I en öppen fritextfråga har studenterna ombetts uppge vad de upplevt som mest utmanande med att genomföra sin VFU under pandemin. Studenterna uppger att de känt oro för att möta patienter som senare konstaterats varit smittade av covid-19. Vidare har de känt oro över brist på skyddsutrustning och de nya rutiner vid avdelningarna som ännu inte har hunnit sätta sig.

⁸⁸ Röda Korsets högskola, *Uppföljning och utvärdering av omställningen till digital utbildningsverksamhet vid Röda Korsets Högskola under Covid-19 pandemin*, Dnr 52/2020. Se även Sveriges förenade studentkårer, *Högskolan kommer inte att vara sig lik – Coronapandemins inverkan på högre utbildning under 2020 och framöver*, december 2020, Dnr. 011-17/2021. Undersökningsperiod december 2020. Svarefrekvens 40 procent av landets kårer.

⁸⁹ Göteborgs universitet, rapport *Student survey Covid-19. Sahlgrenska akademins studenter och Covid-19*. Undersökningsperiod 20 maj–7 juni 2020. Svarefrekvens vid Sahlgrenska akademien 25 procent och vid samhällsvetenskapliga fakulteten Göteborgs universitet 23 procent. För de medicinska fakulteterna i Lund och Umeå saknas uppgift om svarefrekvens.

⁹⁰ Göteborgs universitet, rapport *Student survey Covid-19. Sahlgrenska akademins studenter och Covid-19*. Undersökningsperiod 20 maj–7 juni 2020. Svarefrekvens vid Sahlgrenska akademien 25 procent och vid samhällsvetenskapliga fakulteten Göteborgs universitet 23 procent. För de medicinska fakulteterna i Lund och Umeå saknas uppgift om svarefrekvens.

⁹¹ Göteborgs universitets studentkårer, *Ställningstagande rörande utbildningsmoment på plats med utökade lokala allmänna råd*. November 2020.

Ytterligare ett stressmoment för studenterna har varit den oro flera känt över hur de ska kunna genomföra VFU:n och få ihop de timmar som krävs för att klara kurskraven. Några studenter uppger att de känner till kurskamrater som av denna orsak deltagit i VFU:n trots att de själva haft symptom och därför borde ha stannat hemma. Eftergifter har dock också skett för att möta detta problem. Vid Röda Korsets högskola har man beslutat att tillåta viss frånvaro från VFU med möjlighet till ersättningsuppgift för att förhindra att studenter med symptom deltar i VFU.⁹²

Erfarenheterna i studentgruppen av hur tydlig informationen varit från handledaren under VFU-placeringen skiljer sig. En del studenter upplever informationen som tydlig och klar. Andra upplever att informationen från handledaren under VFU:n var bristande, exempelvis kring hur skyddsutrustningen skulle användas. Några upplevde att handledarna inte kände till gällande rekommendationer avseende skyddsutrustningen. Studenter har därför i några fall gått in till patienter med misstänkt smitta utan skyddsutrustning. Detta har lett till en känsla av otrygghet och oro.⁹³

Men det finns också goda exempel på hur studenterna förberetts inför att genomföra sin VFU under pandemin. En del studenter inom vårdprogram vid Karolinska institutet har fått gå en digital kurs som förberedelse inför VFU:n. Kursen har handlat om covid-19 med fokus på bland annat hygien och hur studenterna skulle förbereda sig inför patientmöten för att minska risken för smittspridning. Några studenter har också fått undervisning om samtalets betydelse när patientkontakten skett via telefon och när man använt videochatt som undersökningsmetod i stället för fysiska möten.⁹⁴

En ojämn belastning i vården innebär utmaningar

Den ojämna belastningen i vården, och omställningar av vilken vård som ska bedrivas, har medfört att flera studenter upplevt att det varit svårare att uppfylla lärandemålen under VFU:n. Medan delar av vården har varit mycket hårt belastad under pandemin, har antalet patienter inom andra delar av vården varit lägre än normalt. Detta har medfört utmaningar för studenternas möjligheter till färdighetsträning, eftersom de inte fått träffa

⁹² Röda Korsets högskola, *Uppföljning och utvärdering av omställningen till digital utbildningsverksamhet vid Röda Korsets Högskola under Covid-19 pandemin*, Dnr 52/2020. Undersökningsperiod juni 2020. Svarefrekvens för studenter 26 procent och lärare 47 procent.

⁹³ Karolinska institutet, *Omställning till digital undervisning och examination. Uppföljning av studenters, kursansvariga lärares och examinatorers upplevelser våren 2020*. Dnr. 1-465/2020.

⁹⁴ Karolinska institutet, *Omställning till digital undervisning och examination. Uppföljning av studenters, kursansvariga lärares och examinatorers upplevelser våren 2020*. Dnr. 1-465/2020.

det antal patienter som vore önskvärt för att ge dem den mängdträning som behövs för att uppnå lärandemålen.

Den mycket ansträngda situationen inom delar av vården har dessutom medfört att handledning av studenter ibland inte kunnat genomföras med samma kvalitet som normalt. Flera studenter uppger att handledare inte haft tid för dem och att de inte fått det stöd de behövt under sin VFU. Denna uppfattning stärks av kommentarer från lärare.⁹⁵ Andra framhåller dock att handledarna upplevts som engagerade och att de har ansträngt sig för att anpassa uppgifterna under VFU:n efter bästa förmåga, för att studenterna skulle få den träning de behövde.⁹⁶

Splittrat fokus för studenter som arbetar inom vården

Ytterligare en utmaning för denna studentgrupp är att många studenter, parallellt med studierna, under våren arbetat extra i vården på avdelningar med covidpatienter. Flera studenter uttrycker att de velat göra nytta och hjälpa till under pandemin. Några vittnar dock om att extraarbetet gjort att de har känt sig splittrade i sitt engagemang i studierna, att de saknat studiemotivation och flera har saknat uppmuntran och flexibilitet från lärosätet.

Den snabba omställningen har medfört kort framförhållning i undervisningsupplägg, vilket upplevts som ett problem av arbetande studenter. En del har också känt meningslöshet eftersom pandemin har försvårat planeringen framåt. Några studenter uppger dock att engagemanget i studierna har ökat som följd av pandemin. Pandemin uppges ha aktualiserat betydelsen av yrkesvalet och bidragit till att lägga ytterligare perspektiv på kursinnehållet.⁹⁷

⁹⁵ Röda Korsets högskola, *Uppföljning och utvärdering av omställningen till digital utbildningsverksamhet vid Röda Korsets Högskola under Covid-19 pandemin*, Dnr 52/2020.

⁹⁶ Karolinska institutet, *Omställning till digital undervisning och examination. Uppföljning av studenters, kursansvariga lärares och examinatorers upplevelser våren 2020*, Dnr. 1-465/2020.

⁹⁷ Karolinska institutet, *Omställning till digital undervisning och examination. Uppföljning av studenters, kursansvariga lärares och examinatorers upplevelser våren 2020*, Dnr. 1-465/2020.

Forskarutbildningen under pandemin

Sammanställningen visar på följande övergripande resultat vad gäller genomförandet av forskarutbildning under coronapandemin:

- Många doktorander har kunnat genomföra sitt avhandlingsarbete enligt plan och upplever att kontakten med handledaren har fungerat väl.
- Andra doktorander har inte kunnat genomföra inplanerade moment, som materialinsamling och utlandsvistelser, vilket har skapat oro och stress och inneburit hinder i avhandlingsarbetet.
- Den dagliga kontakten med andra doktorander och med seniora forskare har i flera fall minskat, och flera doktorander lyfter fram avsaknaden av en forskningsmiljö som ett problem.

Doktoranderna har påverkats i olika utsträckning

Doktorandernas utsatta position har lyfts i flera kartläggningar. Samtidigt konstateras att olika typer av forskning har påverkats olika mycket av pandemin. Medan vissa har kunnat forska som vanligt, har andra inte kunnat fullfölja sin forskning. Detta gäller såväl doktorander som seniora forskare inom alla forskningsämnesområden.⁹⁸ Eftersom pandemin haft olika konsekvenser för möjligheten att bedriva doktorandstudier, framhålls från doktorandhåll behovet av att på ett systematiskt sätt följa upp konsekvenserna av pandemin för enskilda doktorander utifrån den individuella studieplanen.⁹⁹

⁹⁸ Lunds universitet, *Rapport från arbetsgrupp avseende att undersöka Coronapandemins påverkan på verksamheten vid Lunds universitet – lärdomar och fortsatt arbete*, december 2020. Se även rapport Sveriges förenade studentkårers doktorandkommitté, *Analysis of consequences for doctoral students due to the corona pandemic*, maj 2020.

⁹⁹ Sveriges förenade studentkårer, *Högskolan kommer inte att vara sig lik – Coronapandemins inverkan på högre utbildning under 2020 och framöver*, december 2020, Dnr. 011-17/2021. Undersökningsperiod december 2020. Svarsfrekvens 40 procent av landets kårer. Se även Områdesnämnden för naturvetenskap, Stockholms universitet, *Report from the task group on effects of the Covid-19 pandemic on the quality of PhD education*, november 2020. Svarsfrekvens 53 procent och Enskilda Högskolan i Stockholm, *Sammanställning doktoranders situation under Covid-19 – våren 2020*.

Möjligheter att samla in material har försvårats

Resultaten från en enkätstudie genomförd vid den naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet visar att majoriteten av de svarande menar att pandemin haft begränsade effekter på kvaliteten på deras doktorandstudier. Dock anser så många som 44 procent av doktoranderna att pandemin har haft en negativ inverkan. Av fritextsvaren framgår att inställda fältresor inneburit svårigheter, eftersom materialinsamlingen till artiklar har försenats. Begränsningar i hur många som får vistas i laboratorier har också inneburit hinder i arbetet. Några doktorander har fått planera om delar av avhandlingsarbetet och upplever en frustration och stress över tid som därmed gått förlorad. I några fall har obligatoriska doktorandkurser ställts in, vilket också försenat avhandlingsarbetet.¹⁰⁰

Drygt 40 procent av de svarande doktoranderna i en undersökning genomförd vid Linköpings universitet uppger att de har haft problem att samla in data till sitt avhandlingsarbete på grund av de restriktioner som pandemin medfört. Fältarbeten har inte varit möjliga att genomföra på grund av reserestriktioner och nedstängningar av offentlig verksamhet, vilket innebär förseningar i avhandlingsarbetet.¹⁰¹ Gymnastik- och idrottshögskolan konstaterar att pandemin inneburit ett betydande avbrott i den laborativa och experimentella forskningsverksamheten med troliga konsekvenser också för doktoranderna.¹⁰²

Avsaknad av en forskningsmiljö upplevs som ett hinder

Men pandemin har också fått andra konsekvenser som påverkar doktorandernas möjlighet att bedriva sina forskarstudier. En undersökning vid Stockholms universitet visar att flera doktorander uppger att deras avhandlingsarbete påverkats negativt som följd av uteblivna samtal med andra doktorander och seniora forskare, det vill säga avsaknaden av en forskningsmiljö. Några upplever också att kontakterna med handledare blivit mer sporadiska. Av dem som uppger att det inte varit möjligt att fullfölja doktorandstudierna på ett tillfredsställande sätt i hemmiljön uppger 44 procent att en orsak varit att aktiviteten i forskargruppen har sjunkit.¹⁰³

¹⁰⁰ Se exempelvis rapport från Områdesnämnden för naturvetenskap, Stockholms universitet, *Report from the task group on effects of the Covid-19 pandemic on the quality of PhD education*. November 2020. Svarefrekvens 53 procent.

¹⁰¹ Linköpings universitet, doktorandnätverk *Pursuing a PhD in a Pandemic*. Maj 2020.

¹⁰² Gymnastik- och idrottshögskolan, *Konsekvensanalys avseende Covid-19*, Dnr. GIH 2020/160 samt *Lägesrapport, Covid-19*.

¹⁰³ Områdesnämnden för naturvetenskap, Stockholms universitet, *Report from the task group on effects of the Covid-19 pandemic on the quality of PhD education*. November 2020. Svarefrekvens 53 procent.

Även andra undersökningar pekar på att avsaknaden av en fungerande forsknings- och arbetsmiljö haft en negativ påverkan på forskarutbildningen. Nära 60 procent av de svarande doktoranderna vid humanistiska fakulteten vid Göteborgs universitet uppger att pandemin försenat deras doktorandstudier bland annat som följd av inställda konferenser, avsaknad av en forskningsmiljö samt svårigheter att genomföra fältresor och att samla in material.¹⁰⁴ Samma problematik lyfts fram i en rapport från doktorandkommittén inom Sveriges förenade studentkårer.¹⁰⁵

Doktorander inom humaniora, naturvetenskap, utbildningsvetenskap och ingenjörsvetenskap vid Linköpings universitet har deltagit i en enkätundersökning genomförd av universitetets doktorandnätverk. Undersökningen visar att distansarbetet har medfört försämringar vad gäller doktorandernas arbetsmiljö, och att farhågor finns att pandemin kommer att påverka doktorandernas forskarkarriärer. På frågan om hur doktoranderna upplever situationen uppger majoriteten att de har påverkats negativt. Dock svarar en dryg tredjedel att de mår ganska eller överraskande bra.¹⁰⁶

Liksom i undersökningen genomförd vid Stockholms universitet är det bristen på interaktion med andra doktorander och seniora forskare som upplevs vara den största utmaningen. Inställda konferenser i kombination med hemarbete har medfört att kontaktytorna med andra forskare har minskat. Över hälften rapporterar att de haft svårigheter att koncentrera sig på sin forskning. En majoritet uppger också att det har varit svårare för dem att bygga och underhålla nätverk samt att interagera med andra forskare och externa samverkansparter. Inställda forskningsresor, utbyten, konferenser och seminarier medför utmaningar för unga forskare som håller på att etablera sig inom ett forskningsfält.¹⁰⁷

Många har haft svårt att arbeta i hemmiljön

För en del doktorander handlar den negativa effekten mindre om inställda forskningsmoment och mer om den påtvingade isoleringen som påverkat deras psykiska hälsa, vilket fått negativa konsekvenser för deras produktivitet.¹⁰⁸ Svårigheter att separera arbete från fritid rapporteras av flera doktorander liksom utmaningar att upprätta och bibehålla arbetsrutiner. Flera doktorander upplever också att hemmiljön är dåligt

¹⁰⁴ Göteborgs universitets humanistiska doktorandråd, *Sammanställning av doktorandenkät*. November 2020.

¹⁰⁵ Sveriges förenade studentkårers doktorandkommitté, *Analysis of consequences for doctoral students due to the corona pandemic*. Maj 2020.

¹⁰⁶ Linköpings universitet, doktorandnätverk *Pursuing a PhD in a Pandemic*. Maj 2020.

¹⁰⁷ Linköpings universitet, doktorandnätverk *Pursuing a PhD in a Pandemic*. Maj 2020.

¹⁰⁸ Göteborgs universitets humanistiska doktorandråd, *Sammanställning av doktorandenkät*. November 2020.

anpassad till de krav som ställs på såväl internetuppkoppling som ergonomi för att fungera som fullgod arbetsplats.

Nära hälften av de svarande i en undersökning genomförd av Stockholms universitet uppger att de saknat nödvändig utrustning, och drygt 40 procent menar att deras familjesituation med trångboddhet och hemmavarande barn påverkat dem negativt.¹⁰⁹ Liknande utmaningar framhålls också i en rapport skriven av Sveriges förenade studentkårer.¹¹⁰ Många doktorander påpekar vidare att det ännu är för tidigt att avgöra vilka konsekvenser pandemin fått för deras doktorandstudier. Den ackumulerade effekten av olika oförutsedda förändringar går ännu inte att bedöma.¹¹¹

Oro och stress bland utländska doktorander

Studentkåreerna har också följt upp situationen för de medlemmar som är doktorander. En viktig fråga under våren rörde uppehållstillstånd för utländska doktorander när undervisningen skedde på distans.¹¹²

Flera undersökningar visar att utländska doktorander påverkats mer negativt av pandemin än svenska doktorander. Det har inte enbart att göra med oro för visum och arbetstillstånd, utan också om oro för situationen i hemlandet och stress över att den svenska coronastrategin skiljt sig från strategin i deras hemländer.¹¹³

Men digitaliseringen öppnar också nya möjligheter

Det finns också doktorander som upplever att pandemin inte har drabbat dem särskilt hårt. Det handlar bland annat om doktorander som är färdiga med sin materialinsamling och som främst ägnat sig åt att analysera data och arbeta med avhandlingsmanus. Somliga ser också

¹⁰⁹ Områdesnämnden för naturvetenskap, Stockholms universitet, *Report from the task group on effects of the Covid-19 pandemic on the quality of PhD education*. November 2020. Svarefrekvens 53 procent.

¹¹⁰ Sveriges förenade studentkårers doktorandkommitté, *Analysis of consequences for doctoral students due to the corona pandemic*. Maj 2020.

¹¹¹ Områdesnämnden för naturvetenskap, Stockholms universitet, *Report from the task group on effects of the Covid-19 pandemic on the quality of PhD education*. November 2020. Svarefrekvens 53 procent.

¹¹² Göteborgs universitets studentkårer, *Studiesituationen under Covid-19 vid Göteborgs universitet. Nulägesrapport del två kring studenters erfarenheter och identifierade problemområden inför HT20*. Juni 2020.

¹¹³ Områdesnämnden för naturvetenskap, Stockholms universitet, *Report from the task group on effects of the Covid-19 pandemic on the quality of PhD education*. November 2020. Svarefrekvens 53 procent. Liknande utmaningar för internationella studenter lyfts fram i en rapport från Stiftelsen Högskolan i Jönköping, *International recruitment – possible implcts för intake 2020*. Se även Sveriges förenade studentkårers doktorandkommitté, *Analysis of consequences for doctoral students due to the corona pandemic*. Maj 2020.

möjligheter med att allt fler kurser och seminarier flyttats över till webben vilket möjliggjort ett annat deltagande än tidigare.

Över 70 procent, enligt en undersökning vid Stockholms universitet, upplever att handledningen har fungerat väl även när den har skett digitalt. Drygt 40 procent uppger att forskargruppens digitala möten har haft samma, eller högre, frekvens som tidigare och att de varit betydelsefulla för att upprätthålla kvaliteten i forskarutbildningen. Information om pandemin från institutionen har upplevts som hjälpsam av drygt 60 procent av de svarande. I fritextsvar framhåller flera doktorander det stöd och den förståelse de fått av sina handledare. Det har också varit betydelsefullt att kunna låna hem teknisk utrustning för att kunna fullfölja sina doktorandstudier.¹¹⁴

Drygt 70 procent av de svarande doktoranderna, i samma studie, uppger att de inte har gjort några eller endast mindre förändringar i sitt avhandlingsarbete som följd av pandemin. Knappt 15 procent uppger dock att pandemin har inneburit avsevärda förändringar och nästan lika många uppger att de ännu inte vet vilka konsekvenserna kommer att bli.

Trots att majoriteten av doktoranderna inte gjort några, eller enbart smärre, förändringar i sitt avhandlingsarbete uppger de flesta att pandemin har försenat doktorandstudierna. Den främsta orsaken uppges vara hemarbetet (60 procent) följt av oro över situationen (55 procent). Andra orsaker till förseningar är inställda doktorandkurser och laborationer, minskade möjligheter till samverkan med externa parter, inställda vistelser vid utländska universitet och att den egna undervisningen tagit mer tid som följd av omställningen till distansundervisning.¹¹⁵

Handledningen förefaller vara den del av forskarutbildningen som påverkats i lägst utsträckning av pandemin. Flera doktorander uppger att deras handledare erbjuder fler och flexibblare handledningsmöten. Men det finns också doktorander som upplever att pandemin förvärrat en redan ansträngd relation till handledaren och att de inte får de stöd de behöver i sitt avhandlingsarbete.¹¹⁶

I en enkätundersökning genomförd av Örebro universitet uppger drygt 60 procent av de svarande doktoranderna att de i hög utsträckning eller helt och fullt haft samma tillgång till handledning som tidigare. Knappt hälften uppger dock att de inte alls eller i låg utsträckning kunnat samla in data under pandemin. Även doktorandernas möjlighet att samverka med andra intressenter har påverkats negativt av pandemin. Över hälften

¹¹⁴ Områdesnämnden för naturvetenskap, Stockholms universitet, *Report from the task group on effects of the Covid-19 pandemic on the quality of PhD education*. November 2020. Svarsfrekvens 53 procent.

¹¹⁵ Områdesnämnden för naturvetenskap, Stockholms universitet, *Report from the task group on effects of the Covid-19 pandemic on the quality of PhD education*. November 2020. Svarsfrekvens 53 procent.

¹¹⁶ Linköpings universitet, doktorandnätverk *Pursuing a PhD in a Pandemic*. Maj 2020.

uppges att de inte alls eller i låg utsträckning haft möjlighet att samverka.¹¹⁷

Undersökningarna visar sammantaget på en stor variation i doktorandernas upplevelse av hur pandemin har påverkat deras avhandlingsarbete. En tänkbar förklaring till variationen kan vara att doktorander påverkas olika beroende på var i sin forskarutbildning de befinner sig. Doktorander i början av sina forskarstudier har möjlighet att förändra och anpassa innehållet i sitt avhandlingsarbete efter de nya förutsättningarna. Detta gör dem mindre sårbara som grupp (även om skillnader förstås finns på individplan och kopplat till forskarutbildningsämne). Doktorander som befinner sig i slutfasen av sin forskarutbildning har redan hunnit samla in sitt material och påverkas därför inte heller i samma utsträckning av de restriktioner som pandemin medfört.

Den grupp som troligtvis påverkas mest negativt av pandemins restriktioner är de doktorander som hunnit så långt i utbildningen att förändringar i upplägg är svåra att genomföra utan att det får negativa konsekvenser, samtidigt som en stor del av materialinsamlingen fortfarande kvarstår. Detta behöver dock utredas noggrannare.

¹¹⁷ Örebro universitet, *Temperaturmätare, studenternas studiesituation relaterad till Covid-19-pandemin, enkätundersökning vid Örebro universitet VT 2020* och *Temperaturmätare, personalens arbetssituation relaterad till Covid-19-pandemin, enkätundersökning vid Örebro universitet VT 2020*. Dnr. ORU 03217/2020.

Avslutande reflektioner utifrån lärosätenas och studentkårernas egna kartläggningar och analyser

Pandemin, och omställningen från campusförlagd undervisning till distansundervisning, har inneburit stora påfrestningar för högre utbildning. Sammanställningen av resultaten från de enkätundersökningar som lärosäten och studentkårer har genomfört av studenters och lärares upplevelser visar samtidigt att omställningen överlag upplevs ha fungerat väl. Trots att flera vittnar om en kaotisk första tid, har nästan all undervisning gått att genomföra även under krisens mest akuta fas.¹¹⁸ Detta kan kontrasteras mot en situation i stora delar av övriga Europa där lärosäten under samma period helt tvingades stänga ned sin verksamhet.¹¹⁹

En viktig faktor som möjliggjorde en snabb, och överlag framgångsrik, omställning till distansundervisning är, enligt lärosätenas egna analyser, att den tekniska infrastrukturen redan fanns på plats. Trots ovana för både lärare och studenter att använda dessa verktyg var omställningen möjlig att genomföra. Flera lärosäten lyfter dock fram den stora arbetsinsats som omställningen har inneburit, särskilt för de lärare som har haft mycket undervisning i sin tjänstgöring.¹²⁰

Trots att stora delar av omställningen har fungerat, där de flesta undervisningsmoment och examinationer har kunnat genomföras eller ersättas med andra moment, har den också inneburit utmaningar. En del praktiska undervisningsmoment har inte kunnat genomföras digitalt och kontaktytorna mellan studenter samt mellan studenter och lärare har minskat, vilket upplevs ha fått negativa konsekvenser för studenternas lärande. Vidare har genomförandet av digitala examinationer varit förknippat med flera svårigheter.¹²¹ Flera lärosäten uppger att mycket av

¹¹⁸ Se exempelvis Uppsala universitet, *Omställning till digital distansundervisning – studentenkät 2020 (campusutbildning exkl. distansutbildning)*; Karolinska institutet, *Omställning till digital undervisning och examination. Uppföljning av studenters, kursansvariga lärares och examinatorers upplevelser våren 2020*. Dnr. 1-465/2020; Göteborgs universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, *Lärares upplevelse av distansundervisning med anledning av Covid-19*.

¹¹⁹ European Commission, Directorate general, economic and financial affairs, *Policy measures taken against the spread and impact of the coronavirus – 24 March 2020*.

¹²⁰ Se exempelvis Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659.

¹²¹ Se exempelvis Södertörns högskola, *Lärarnas erfarenheter av övergången till distansundervisning vårterminen 2020. Sammanställning av enkätsvar från enkät till Södertörns*

det ordinarie kvalitetsarbetet, som exempelvis arbete med kursvärderingar och programutveckling, har pausats under våren. Några lärosäten lyfter också att de snabba beslut som fattats för att möjliggöra omställningen behöver följas upp.¹²²

Omställningen har vidare inneburit ett ökat fokus på frågor som rör pedagogisk utveckling. En del undervisningsmoment har fungerat väl att lyfta över till det digitala formatet utan några större förändringar, medan andra har krävt omarbetning. Frågor om vilken undervisning som passar bäst att vara campusbaserad och vilken undervisning som lika gärna eller hellre kan genomföras med digitala hjälpmedel på distans har väckt diskussioner vid flera lärosäten. I diskussionen kring ”det nya normala” i pandemins spår framhävs av flera lärosäten behovet av fortsatt pedagogiskt utvecklingsarbete med fokus på blandundervisningsformer, där campusförlagd undervisning kombineras med distansundervisning på ett ändamålsenligt sätt.¹²³

Följande områden har lyfts fram i materialet som särskilt relevanta att fokusera på för att stärka kvaliteten i distansundervisningen:

- **Kommunikation:** Den direkta kommunikationen mellan studenter, samt mellan studenter och lärare, uppges ha minskat som följd av distansundervisningen. Sammanställningen visar att både studenter och lärare upplever att detta har påverkat studenternas lärande negativt. Även på forskarnivå har de minskade kontaktytorna inom doktorandgruppen och mellan olika forskargrupper upplevts som ett hinder att kunna bedriva forskarstudier med bibehållen kvalitet.
- **Kvalitetsarbete:** Sammanställningen visar att både lärare och studenter ser behov av att stärka kvaliteten i distansundervisningen. En del undervisningsmoment har fungerat väl att bedriva i det digitala formatet, medan andra har varit svåra att flytta över. Bland lärare lyfts behovet av kompetensutveckling, för att bättre kunna utnyttja möjligheterna med de digitala hjälpmedlen och önskemål om att genom erfarenhetsutbyte och dialog stärka det pedagogiska utvecklingsarbetet och för att höja utbildningskvaliteten.

högskolas lärare under juni 2020 och Kungl. Tekniska högskolan, *Evaluation of the digital transformation of education at KTH during the spring semester of 2020 due to Covid-19*.

¹²² Se exempelvis Gymnastik- och idrottshögskolan, *Konsekvensanalys avseende Covid-19*, Dnr. GIH 2020/160 och *Lägesrapport, Covid-19* och Lunds universitet, *Rapport från arbetsgrupp avseende att undersöka Coronapandemins påverkan på verksamheten vid Lunds universitet – lärdomar och fortsatt arbete*. December 2020.

¹²³ Se exempelvis Malmö universitet, *Omställningen till digital undervisning och examination våren 2020. Sammanställning av frågeundersökning till lärare och studenter i universitetets programråd och programnämnder*. Dnr. LED 2020/659 och Uppsala universitet, *Omställningen till digital distansundervisning. Enkät till undervisande personal 2020. Analys av öppna svar*; Sveriges förenade studentkårer, *Högskolan kommer inte att vara sig lik – Coronapandemins inverkan på högre utbildning under 2020 och framöver*.

- **Digital examination:** Sammanställningen visar att genomförandet av digitala examinationer har inneburit stora utmaningar. Särskilt inom utbildningar där salstentamen varit den vanligaste examinationsformen har omställningen till digital examination inneburit ett omfattande utvecklingsarbete. Många lärare efterfrågar stöd i arbetet med att utveckla nya digitala examinationsformer med fokus på att skapa ändamålsenliga och rättssäkra former för examination.

Sammanställningen visar att det finns undervisningsmoment som inte har kunnat genomföras på distans och där det finns behov av ett utvecklingsarbete för att kunna säkra utbildningskvaliteten:

- **Praktiska utbildningsmoment:** Sammanställningen visar att praktisk och färdighetstränande undervisning på campus och i verksamhetsförlagd utbildning har varit svår att genomföra under pandemin. Detta blir särskilt kritiskt i de utbildningar där praktiska moment utgör en bärande del, eftersom det innebär att studenternas färdighetsträning och möjligheter att uppnå lärandemålen riskerar att bli lidande. Sammanställningen visar på behov av att utveckla nya former för att genomföra praktiska undervisningsmoment med bibehållen kvalitet och med fokus på studenternas måluppfyllelse.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

uka.se

